

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

**ЖАНР КОЛИСКОВОЇ У ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ
ШІСТДЕСЯТНИКІВ**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 2 курсу, 601 групи

Глушко Ольга Віталіївна

Керівник: кандидат філологічних
наук, доцент **Чолкан В.А.**

До захисту допущено

На засіданні кафедри

Протокол №__ від _____

Зав. кафедри _____ доц. Мальцев В.С.

Чернівці – 2023

АНОТАЦІЯ

Глушко О. В. Жанр колискової у поетичній творчості шістдесятників. Спеціальність – 014 «Середня освіта (українська мова та література)». Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, Міністерство освіти і науки України, Чернівці 2023.

Магістерська робота присвячена дослідженню жанру колискової пісні в творчості шістдесятників. Розглянуто роль зазначених пісень у традиційній культурі, подано їх функціональну характеристику. Досліджено колискові пісні у творчості Д. Павличка, Л. Костенко, В. Симоненка, М. Вінграновського, Б. Олійника. Запропоновано виховний захід, спрямований на поглиблене вивчення та розуміння колисанок.

Ключові слова: колискова пісня, шістдесятники, Дмитро Павличко, Ліна Костенко, Василь Симоненко, Микола Вінграновський, Борис Олійник, жанр, фольклор.

ANNOTATION

Hlushko O. V. The Lullaby Genre in the Poetry of the Sixtiers. Specialty – 014 «Secondary Education (Ukrainian Language and Literature)». Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Chernivtsi, 2023.

The master's thesis explores the lullaby genre in the works of the Sixtiers. It examines the role of these songs in traditional culture and provides their functional characteristics. Lullabies in the works of D. Pavlychko, L. Kostenko, V. Symonenko, M. Vingranovsky, B. Oliynyk are investigated. An educational event aimed at a deeper study and understanding of lullabies is proposed.

Keywords: lullaby, the Sixtiers, Dmytro Pavlychko, Lina Kostenko, Vasyl Symonenko, Mykola Vingranovsky, Borys Oliynyk, genre, folklore.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ О. В. Глушко
(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ I. КОЛИСКОВА ЯК ЖАНР НАРОДНОЇ ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ.....	11
1.1 Колискові пісні та їх роль у контексті традиційної культури.....	11
1.2 Колискова – феномен національної культури.....	16
1.3 Функціональна характеристика та жанрово-тематична специфіка жанру колискової пісні.....	21
1.4.Поетика літературних колискових.....	26
Висновки до I розділу.....	30
РОЗДІЛ II. КОЛИСКОВІ ПІСНІ У ПОЕТИЧНОМУ ДОРОБКУ ШІСТДЕСЯТНИКІВ.....	33
2.1. Дитина як першооснова духовного буття людини у творчості шістдесятників.....	33
2.2. «Колискова» Дмитра Павличка.....	42
2.3. «Колискова для доні» Ліни Костенко	48
2.4. «Лебеді материнства» Василя Симоненка.....	52
2.5. Жанр колискової у творчості Миколи Вінграновського.....	57
2.6. «Колискова маленькому киянину» Бориса Олійника.....	61
Висновки до II розділу	67
РОЗДІЛ III. КОЛИСКОВА ПОЕТІВ-ШІСТДЕСЯТНИКІВ У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ	68
3.1. Колискова шістдесятників у контексті української літератури: специфіка та особливості жанру	68
3.2. Авторські колискові пісні шістдесятників як невід’ємний складник формування національної літературної спадщини	73
Висновки до III розділу.....	75
РОЗДІЛ IV. МЕТОДИЧНЕ РОЗРОБЛЕННЯ ВИХОВНОГО ЗАХОДУ НА ТЕМУ: «У ВЕЧІРНІХ ОБІЙМАХ КОЛИСКОВИХ ПІСЕНЬ» (НА	

МАТЕРІАЛИ	АВТОРСЬКИХ	ТВОРІВ	ПОЕТІВ-
ШІСТДЕСЯТНИКІВ)			77
Висновки до IV розділу.....			84
ВИСНОВКИ			85
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ			89

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасному філологічному дослідженні питання, пов'язані з вивченням жанрових особливостей творів і їх відображення у творчості окремих письменників, мають велике значення. Однією з важливих тем є аналіз жанру колискової у творчості шістдесятників – представників інтелектуальної літературної спільноти 1960-тих років в Україні. Ця тема актуальна та важлива для дослідження з декількох причин, які ми розглянемо докладніше.

Спершу слід зазначити, що шістдесятники є однією з найбільш визначних та пізнаваних літературних груп у вітчизняній літературі. Їхні твори відзначалися глибоким аналізом суспільних та культурних явищ, вони були засуджувані радянською владою за «антисовєтську» спрямованість. Здебільшого ці тексти часто містили прихований характер і були вкрай важливими для вираження ідеологічної позиції письменників. У цьому контексті аналіз жанру колискової у творчості митців стає значущим, оскільки розкриває складні емоційні стани та позиції авторів щодо політичних, соціальних та культурних реалій.

Зважаючи на те, що жанр колискової зазвичай асоціюється з ніжністю, доглядом та захистом, його дослідження в контексті шістдесятницької літератури може розкрити протиріччя між тим, як письменники відчували свою творчу місію та реальними обмеженнями цього періоду. Це дасть можливість краще зрозуміти моральні роздуми та позицію літераторів у контексті репресивної політики та особливої відповідальності перед суспільством.

Наукове дослідження також може пролити світло на процес літературного наслідування шістдесятниками досвіду попередніх літературних поколінь, що в особливий спосіб стимулювало розвиток їх творчого потенціалу. Спостереження за використанням жанру колискової може розкрити, яким чином шістдесятники переосмислювали його у своїх творах, вносячи нові елементи та інтерпретації.

Актуальність теми полягає у можливості розкриття унікальності письменницького доробку шістдесятників у контексті світової літературної спадщини. Враховуючи, що шістдесятники протиставляли себе домінуванню радянської ідеології, а їхні твори мали міжнародне визнання, аналіз жанру колискової в їхній творчості може розкрити унікальні аспекти синтезу української національної літератури та світової літературної спадщини.

Магістерська робота дає можливість глибше зрозуміти особливості та місце жанру колискової у літературній спадщині шістдесятників. Ця тема, висвітлюючи моральні та етичні дилеми у складний історичний період, розкриває нові аспекти творчості письменників, а також допомагає більш поглиблено зрозуміти важливість їх внеску в розвиток української літератури.

Наукова новизна. Робота має на меті системне та глибоке вивчення жанру колисанки у поетичному доробку шістдесятників. Дослідження розкриває різні аспекти використання колискової у творчості письменників другої половини ХХ століття через поглиблене з'ясування особливостей поетичного стилю Дмитра Павличка, Ліни Костенко, Василя Симоненка, Миколи Вінграновського та Бориса Олійника в межах соціокультурного та політичного контексту того періоду.

Мета дослідження полягає в глибокому аналізі, інтерпретації та розкритті особливостей використання жанру колискової в творчості представників інтелектуальної літературної спільноти 1960-тих років в Україні, відомих як “шістдесятники”.

Відповідно до сформульованої мети ставимо перед собою такі **завдання**:

- дати характеристику колисковій як одному із жанрів української пісенної творчості;
- запропонувати літературознавчу рецепцію жанру колискової пісні у поетичній творчості митців другої половини ХХ століття;
- встановити місце та значення колисанки у поетичному доробку шістдесятників;
- розробити методичний розділ на тему: «У вечірніх обіймах

колискових пісень».

Предметом наукового дослідження є жанр колискової у творчості поетів-шістдесятників.

Об'єктом дослідження стали колискові пісні, що засвідчені у творчості Дмитра Павличка, Ліни Костенко, Василя Симоненка, Миколи Вінграновського та Бориса Олійника.

Методи дослідження. Під час написання магістерської роботи на тему «Жанр колискової у поетичній творчості шістдесятників» ми використали метод наукового аналізу (літературного, історичного, культурологічного, порівняльного, контекстуального).

Метод літературного аналізу передбачає докладний розгляд конкретних текстів колискових пісень, що зустрічаються у творчості Дмитра Павличка, Ліни Костенко, Василя Симоненка, Миколи Вінграновського та Бориса Олійника. Вибір текстів ми здійснювали на підставі їхньої значущості, емоційного впливу, структурних особливостей тощо. Аналіз художніх засобів, прийомів та образів допоміг виявити глибокий смисл та ідейні позиції письменників.

Метод історичного аналізу полягає в тому, що наше наукове дослідження враховує контекст 1960-тих років – періоду, в який найпотужніше діяли шістдесятники. Розуміння політичних, соціальних та культурологічних обставин допоможе якнайкраще розкрити мотивації та ідеї письменників, які були активно задіяні в життя України другої половини XX століття.

Жанр колискової пісні має важливу культурологічну домінанту. Дослідження культурних впливів, національних особливостей і традицій, що відображені у текстах колискової, допоможе встановити зв'язок між літературою та духовним спадком, у чому і полягає мета культурологічного аналізу.

Метод порівняльного аналізу дає змогу скористатися методологією компаративістики, залучивши до аналізу твори українських поетів, які мають

різний ідіостиль письма.

Метод контекстуального аналізу дає змогу дослідити, як використання жанру колискової «вписується» в загальний контекст творчості шістдесятників, як він взаємодіє з іншими поетичними жанрами, темами, провідними мотивами та стилістичними рішеннями, які були характерні для творчості письменників цього літературного покоління.

Рівень вивчення проблеми можна оцінити як середній. Найбільша увага дослідників присвячена саме народним колисковим. Хрестоматії, підручники та статті Н. Бабич [2; 3], Г. Довженок [18; 19], Т. Качак [26], М. Лановик, З. Лановик [33; 34], І. Руснак [49; 50], М. Семенової [53] та ін. вміщують інформацію, яка стосується жанрів дитячого фольклору, зокрема – колисанок.

Авторські колискові пісні досліджені в меншому обсязі. Матеріали про них містяться у наукових статтях В. Нерод [44], О. Векуа [8], М. Стечик [60] й інших дослідників. Хоча існують окремі дослідження і публікації, присвячені зазначеній темі, однак загалом її вивчення ще не набуло цілісної картини завершеного системного аналізу, здійсненого літературознавцями. Праці науковців І. Трач [71], І. Берези [68], Д. Семчишина [70], Г. Улицької [63], Л. Куци [32], Р. Ріжко [48], які присвячені темі дослідження жанру колискової у творчості поетів-шістдесятників, обмежуються здебільшого аналізом окремих творів письменників.

Авторська колискова не так часто привертає увагу науковців. Відсутність спеціального дослідження жанру колискової пісні в поетичній творчості шістдесятників спонукала нас зосередити свою увагу саме на цьому пласті української літератури.

Практичне значення. Результати магістерського дослідження можна використати при читанні курсів «Усна народна поетична творчість», «Історія української літератури (друга половина XX століття)», «Історія української літератури (60 – 90 роки XX століття)» у закладах вищої освіти та при вивченні української літератури в ЗЗСО.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, три з яких містять підрозділи, висновкових положень до кожного з розділів, загальних висновків і списку використаних джерел, який становить 72 позиції.

Загальна кількість сторінок наукового дослідження – 95.

РОЗДІЛ І

КОЛИСКОВА ЯК ЖАНР НАРОДНОЇ ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ

1.1 . Колискові пісні та їх роль у контексті традиційної культури

Жанр колискової пісні є одним із найпоширеніших у контексті розвитку української культури. Незважаючи на те, що багато пісень, пов'язаних із циклом родинно-обрядового фольклору, вже не діють, колискові не втрачають своєї актуальності. Призначення колискових пісень має більш практичне застосування в сьогоденні, але в традиційній культурі їхня роль була набагато важливішою за заколисування дитини. Актуальним завданням є дослідження ролі колискових пісень у традиційних культурах.

Досліджуючи специфіку музичного фольклору, необхідно дотримуватись позиції, пов'язаної із синкретичним характером античного мистецтва. Жодна музична складова не може існувати сама по собі без зв'язку з іншими факторами людського життя. Дослідження О. Є. Хомік, присвячені вивченню берегових образів у колискових піснях, виявляють нерозривний зв'язок між різними сторонами повсякденного життя. Поява жанру колискової є, мабуть, однією з найдавніших форм музикування, яка має практичну мету, але також виконує низку соціальних, комунікативних і магічних функцій. Дуже часто колискові пісні супроводжувалися «виконанням деяких домашніх справ – вишивання, прядіння та іншого рукоділля» [65, с. 158]. Тому згадка про ці форми роботи могла бути в самій пісні. Проте слід підкреслити, що інколи як колискові використовували й інші пісні, характер яких міг бути ідентичним цьому жанру, хоча й суттєво відрізнявся за іншими, зокрема, – словесними ознаками.

Розглянемо, які особливості має колискова як жанр у традиційній культурі. Першочергове значення колискової пісні стає зрозумілим при аналізі всіх рівнів жанру – від словесної до музичної складової. О. В. Марчун стверджує, що ця функціональність візуалізується через такі ознаки, як «монотонний спів, текст і, відповідно, музичні ритми та специфічна фонетика»,

що є наслідуванням перших кроків малюка до рідної мови – фази воркування і лепетання («Ой люлечки-люлі, налетіли гулі») [39, с. 100]. Ці риси характерні для більшості колискових пісень, незважаючи на їхнє етнічне походження. Надзвичайно часто використовується саме повторення мотиву, що характеризується дрібним масштабом, рухом вниз. Рух проявляється в певному ритмі темпу, який можна співвіднести як з погойдуванням, так і з ритмом дихання людини в спокої. Велику роль у співі колискової відіграють регістр і динаміка. Регістр часто обирають ріано, тому що він має менш проникливий характер, адже так легше заспокоїти дитину. Дослідники виділяють кілька типів колискових пісень, які можна розрізнити за ритмічними ознаками: одноголосні колискові, у яких повторюється фраза з варіаціями на чотириголосний метр, і ритмічний малюнок з ямбічним ритмом. Коли ми говоримо про колискові пісні, поширені в більшості етнічних культур, перевага віддається $3/4$ і $6/8$ ударам, пов'язаним з ритмом погойдування [69].

Мама, яка співає колискову, спочатку малює всередині яскравий образ краси, а потім вже на цій хвилі співає колискову. Біоритми матері та дитини синхронізуються. Оскільки тривалість колискової визначається метою приспати дитину, мелодія колискової часто є монотонною. Водночас сукупність образів у колисковій впливає на людину засобом психотерапевтичного занурення в стан трансу. Тому колискові, які мають певний ритм і чіткий мелодійний малюнок, сприяють релаксу матері та дитини.

За інтонаційним звучанням і специфікою виконання колискові пісні досить подібні до переспівок, що зумовлено спорідненістю цих жанрів. Однією з функцій колискової є висловлення певних побажань дитині та дарування їй доброго та щасливого майбутнього. Крім того, у деяких колискових є приспівки зі звуком «а», пов'язані з голосіннями, які можуть мати фруструючий ефект. В. В. Семенчук зазначає, що «елементи поспіхів чи уривки тексту не адресовані дитині, а мають на меті зняти емоційну напругу виконавця, як правило, матері» [69].

О. Є. Хомік пише, що колискові пісні виконували «апотропейно-

продуктивну функцію – привертати чи відвертати від дитини певні надприродні сили, захищати її від будь-якої небезпеки» [65, с. 155–156]. Колискова пісня в традиційній українській культурі має слугувати джерелом захисту дитини. Тут представлений набір символів, що дозволяє говорити про наявність у тексті колискової пісні своєрідних стимулів, які дають уявлення про сам процес засинання. Це також опис дерев, на яких ставлять або вішають колиску. Зазвичай обирали такі дерева, як дуб, горіх, верба, явір. Ці дерева є втіленням влади, сили та стабільності. Їхнє символічне значення підкреслюється фізичними властивостями, оскільки найміцніші вироби (меблі, гойдалки, ящики тощо) частіше виготовляли з дуба та горіха. Фактично явір уособлював у фольклорній традиції українців чоловіче начало. Процес заколисування дитини символічно відтворює діалектику чоловічого і жіночого начал. Якщо дерево, на якому висить колиска, є втіленням мужності, то сама колиска уособлює жіноче начало.

Колиска імітує материнське черевко, яке є необхідним для того, аби виносити дитину, але й першим місцем немовлятка в післяпологовому періоді (хоча деякі приписи забороняють класти дитину в колиску від дев'яти до сорока днів – самі цифри вказують на святість такої заборони) [40, с. 8].

Окрім магічної, апотропеїчної функції, колискова пісня тісно пов'язана з формуванням у дитини перших знань про світ, довкілля та соціальні стосунки. Актуальним є зв'язок зображення дерева (дуба) зі світовим деревом, що було частиною традиційної вишивки на українських сорочках [18, с. 11–14].

Слід зазначити, що, незважаючи на те, що колискові пісні є досить схожими в різних культурах, є деякі відмінності в персонажах, згаданих у цьому пісенному жанрі. Більшість колискових пісень містить опис або згадку про живих істот – тварин, птахів, рослин. В українських колискових часто можна зустріти образ голуба, який символізує ангела-охоронця, kota, який оберігає дитину та заколисує її. Частий герой українських колискових пісень «сірий кіт» з'являється в багатьох піснях не випадково. Традиція брати kota в новий дім заслуговує на увагу, оскільки «священні тварини – зазвичай півень

або кіт – першими переселялися в нові домівки» [20, с. 95]. Крім того, існував звичай, коли кошеня першим клали в колиску.

Незважаючи на наявність у колискових піснях істот, які згадуються позитивно, є багато персонажів, які лякають дітей. В українському фольклорі таку роль виконує вовк, бабай чи інший персонаж. В іспанських колискових піснях, наприклад, часто згадуються елементи неживої природи, міфічні істоти (чарівниця «Коко»). «Коко» лякає малюків іспаномовними колисковими. К. Захожа згадує тварин, яких використовували для страху – це «бик, чорна королева, ельфи, вовки» [23, с. 80]. В українському фольклорі часто згадуються тварини, які відіграють важливу роль у розвитку дитини. Існує багато історій про корову, яка нагодувала не тільки дитину, але й усю родину.

Якщо в місцевому фольклорі часто згадуються дохристиянські персонажі, то в іспанських колискових згадуються святі. Ця традиція зумовлена пануванням католицизму в Іспанії, пізнішим походженням цих творів. З іншого боку, традиційні українські колискові пісні, незважаючи на час їх створення та існування, продовжують мати зв'язок із давньою язичницькою культурою, хоча ті, що виникли відносно недавно, також містять згадки про ангелів і святих. До того ж в іспанських колискових піснях імена святих змінюються залежно від регіону, а в українських – святі можуть взагалі не персоніфікуватися.

Інформація про колискові пісні інших західноєвропейських країн містить перелік характеристик французьких колискових. Також нерідко звертаються до християнських образів, особливо до Господа з проханням оберігати дітей (часто не тільки уві сні, але й в житті) від злих сил, хвороб і напастей: *«Ой повішу колисочку / В саду на сливочку / Буде Господь колисати / Мою дитиночку»* [72]. У колискових інших європейських народів так само, як і в українських, є згадка про сон, дрімоту, які можуть приспати дитину і є міфічними істотами. Основна відмінність полягає в тому, що у французьких колискових піснях рослинні образи зустрічаються досить рідко. На цьому наголошують В. Мельник і Н. Яченко: «В українських колискових також часто зустрічаються назви трав, які мають силу присипляти дитину: рута, м'ята,

барвінок. У французькій мові цього не бачимо» [42, с. 407]. Такий фактор можна трактувати по-різному. Ймовірно, він пов'язаний з тим, що матері був потрібен сон дитини, щоб вона могла виконувати великий комплекс робіт, які були присутні в традиційній українській культурі. Оскільки використання трав було досить поширеним явищем, тому вони згадуються і в піснях. Ця згадка можлива також у зв'язку з присутністю залишків анімістичних вірувань і значною роллю землеробства в національній культурі.

У колискових часто розповідається про нещасливу долю матері та її дитини. Соціальний характер цих пісень свідчить про те, що вони відображали індивідуальний досвід тих, хто їх співав. Це означає, що включення традиційних елементів і особистого досвіду робить помітними їх суспільну значущість і мінливість. Так, іспаномовні колискові містять хвилювання батьків про свою дитину, описи їх повсякденної діяльності та багато інших аспектів життя. Вони призначені для того, щоб заспокоїти дитину, а також служать формою спілкування між батьками та дитиною. К. Захожа зазначає, що іспанські колискові часто створювали чи переробляли жінки, для яких дитина була не втіленням радості й щастя материнства, а тягарем, тому тексти відображають особисті переживання. «Кожна дитина замість радості стає тягарем, і, звичайно, мати не може не співати їй, що життя її не тішить» [23, с. 76].

Отже, колискові пісні є формою передачі досвіду багатьох поколінь. Відзначаємо схожість музичних характеристик цього фольклорного жанру, пов'язаного з різними етнічними культурами, – це дрібний лад, низхідний рух, повторюваність інтонаційного обороту та вибір ритмічних малюнків, що відтворюють особливості розгойдування. Зміст колискових пісень відображає вірування предків. Поєднання елементів християнської релігії та міфологічних уявлень можна побачити на прикладі колискових пісень, які поширені в європейській культурі. Колискові пісні мають комунікативну, соціальну та магічну функції. Кожен елемент словесного тексту колискової містить у собі глибоке символічне значення і спрямований на виховання дитини, залучення

певних духовних сил, зміцнення її здоров'я, забезпечення щасливої долі.

1.2 . Колискова – феномен національної культури

У звуках чарівної музики глибоко і велично віддзеркалюється душа народу. Не дарма кажуть, що кожна мова змінюється тричі на століття, а її зворушливе музичне звучання може пояснити характер нації.

Першим музичним твором людства та спробою вияву музично-творчої уяви людей «кам'яного віку» став молитовно-мудрий материнський фольклор, освячений безумовною жіночою любов'ю. Саме це і уособлює собою жанр колискової пісні. Зрештою, від колискової бере свій початок народна філософія, педагогіка та естетика. Чарівне звучання фольклорних творів створює щось на зразок емоційної партитури, що сприймає, яка дитина виходить у широкий світ людей. Але найпотужніший і найбільший вплив на дитину має материнська любов, яка є основою колискових пісень.

Дослідниця Тетяна Качак вважає, що колискова належить до найдавніших жанрів усної народної творчості. У підручнику «Українська література для дітей та юнацтва» вона наводить таке формулювання: ««Колискові пісні (колисання) – переважно коротенькі пісеньки, які виконує мати (рідше батько чи інші члени родини) над колискою дитини для її присипляння» [26, с. 28].

Термін «колискова» походить від слів «колисати» і «коливатися». У народному побуті існувала ще одна назва колискових пісень – небилиці, що походить від старослов'янського дієслова байкати (колисати, заколисувати) або баяти (говорити, шепотіти). Баяльниками називали дорослих, бабусь, дідусів, матерів, няньок і дітей-підлітків, які виконували ці пісні [1, с. 134].

Примітно, що вміння виконувати колискові прищеплювалося з дитинства. Так, мати навчила своїх доньок, які граються ляльками, правильно гойдатися. У фермерській сім'ї дівчата віком від 6 до 7 років доглядали за своїми молодшими братами та сестрами, а іноді їх наймали нянями для інших сімей. Спів колискових пісень – це особливе інтимно-пестливе мистецтво, яким

опановували з дитинства в сиву давнину.

Народження, як і багато подій у житті людини, в традиційних уявленнях різних народів тісно пов'язане з «потойбічним» світом, і всі народні ритуали спрямовані на те, щоб новонароджена щасливо народилася і була добре інтегрована в суспільство [33, с. 418].

У давнину люди вірили, що існує якась богиня, яка допомагає дитині переходити з одного стану в інший, зі світу «Нави» у світ «Яви», зі світу ідей – у світ матерії.

У стародавніх слов'ян богиню пуповини називали «Баба-Рожениця». Народження дитини супроводжувалося безліччю запобіжних заходів. У цей час у хаті має бути відкрита заслінка печі, відімкнуті всі замки, розв'язані всі вузли на породіллі, розпущене волосся; породілля повинна пити воду, вилиту з ікони Божої Матері. Крім того, жінка, яка народжує, повинна читати спеціальні заклинання.

У всіх традиційних культурах у день народження маленької людини баба-повитуха виконувала певні магічні ритуали для свого захисту.

Так, у слов'ян до хрещення дитиною вважали лише людину або ляльку. Традиційно східні слов'яни малих дітей називали збірними словами, вважаючи, що дитина не має статі. Тому, за слов'янськими звичаями, про дитину, незалежно від статі, говорили в чоловічому роді. Популярна вікова класифікація дітей в цілому відповідає сучасній науковій парадигмі. Наприклад, до періоду дитинства належать такі поняття, як народження немовляти, його лежання, сидіння, що характеризують різні фази розвитку малюка. Зрештою, у слов'ян існує широкий спектр понять, що відображають фізичний стан, поведінку і вік дитини. Етап дитинства, як правило, не диференційований.

Отже, з народження малюк проводить більшу частину свого життя у колисці. Світ дитинства, зображений у колисковій пісні, – це рай душі, втрачений у дорослому віці. Там качка з каченятами пливе спати біля моря (в українській колисковій), а на горах пасуться кози (в татарській пісні), коні

табунять між очеретом (в казахській пісні). У цьому світі людина розуміє мову птахів і тварин, відчуючи себе частиною природи. Дослідники незмінно відзначають, що колискова пісня близька до наказів, оскільки тут маємо своєрідний спосіб виконання, схожу структуру, наявність шаблонних установок: «Колишу, колишу, наказую»; «спати, заснути, заспокоїтися» тощо [67, с. 73].

Механіка навіювання має чітку структуру, оскільки працює правий відділ мозку, впливаючи на емоції та підсвідомість. Звідси світлі, веселі образи в колискових піснях (малина, сонячний сад, рай, золота (срібна) колиска (у слов'ян); червона колиска (у сибірських татар); Христос Діва, Бог (у росіян); біла колиска (у казахів); біле лоша, червона колиска, соловейко, стигла суниця, заєць, які уособлюють позитивне сприйняття світу.

Мати, співаючи колискову, спочатку створює в собі світлий внутрішній образ краси, а потім, уже на цій хвилі, співає колискову. Біоритми матері та дитини синхронізовані. Тривалість такої пісні визначається метою присипляння дитини, тому мелодія колискової переважно монотонна. Водночас збір образів у колісанці діє на людину як психотерапевтичний засіб входження в трансовий стан. Коли народжується маленька людина, її життя – це досить сильна екстремальна ситуація. Дорослі та діти щодня переживають стресові ситуації, і ми настільки звикаємо до цього, що навіть не помічаємо психічного потрясіння, яке виникає. Тому колискова пісня має постійний ритм і чіткий мелодійний малюнок, що сприяє максимальному розслабленню як матері, так і дитини [54, с. 7].

Слід зазначити, що фраза, яка використовується в колисковій пісні (наприклад, «закрий, закрий, очі, сину»), є рефреном у тексті й сприяє створенню невербального, емоційно насиченого образу, невіддільного від змісту. Такі звертання знайомлять маленьку дитину з мовою, емоціями, внутрішніми переживаннями. Під час виконання колискової пісні відтворюється «повний потенціал емоційного мовного коду», який виявляється в «об'єктивованих мовних знаках» та «фізіологічних симптомах» [59, с. 72].

Стародавні колискові пісні виникли в епоху язичницької персоніфікації абстрактних понять, зосереджених навколо предметів. Захищаючи дитину від усіх прикрощів і напастей, мати зверталася до міфологічних персонажів, які приносили сон – Дрімоти, Сну. Ці персонажі були істотами, яких можна було запросити в будинок.

Відповідно до кращих зразків української усної народної пісенної творчості, колискову можна вважати фольклорно-етнографічним текстом. Насправді вона оновлює значення, які містить, встановлюючи зв'язок із традицією. Для розуміння процесу створення колиски, її побудови, ритуально-міфологічного значення гака, на якому висить, надзвичайно важливими є обереги, що є поруч із піснею, і безпосередньо стосуються фольклорної традиції колисання.

Українська колискова має тривалу історію записів та досліджень – розпочинаючи першими записами «Русалки Дністрової» та продовжуючи сучасними дослідженнями Г. В. Довженок, Н. С. Шумади, Й. Ю. Федаса та ін. Вивчення українських колискових пісень відбувалося не дуже потужно. Найвідомішими українськими фольклористами-етнографами були М. О. Максимович, О. М. Бодянський, П. О. Куліш, М. І. Костомаров.

Учений-етнограф М. О. Максимович упорядкував та опублікував українські фольклорні тексти у трьох збірках (у 1827, 1834 та 1849 роках). В останньому збірнику дослідник розмістив двадцять текстів колискових пісень, зауваживши, що вони «вперше западають в душу немовляти, створюючи перший музичний настрій. Деякі з цих пісень можна вважати безпосереднім текстом самої матері, інші – складені нянями» [38, с. 245]. Беручи до уваги те, що «Збірник українських пісень» М. О. Максимовича нараховує два розділи: «Українські думи» та «Пісні колискові та материнські», приходимо до висновку, що етнограф надав колисковим пісням атрибуцію окремого жанру фольклору.

Чимало вчених ведуть мову про різні функції колискової (Н. П. Сивачук, Т. Б. Качак та ін.). Так, на думку дослідниці Т. Б. Качак, колискові пісні за

своїми ознаками близькі до замовлянь та родинно-побутової лірики. Науковиця виділяє такі основні функції колисанок: практично-побутову, пізнавальну, емоційну, морально-етичну, психотерапевтичну, естетичну. Крім цього, існує охоронна функція, спрямована на захист дитини від сил потойбічного світу. Прогностична функція колискової полягає в перехідному стані дитини, що дозволяє запрограмувати її майбутнє: «Поки я співаю, буде так» [26, с. 173].

У колисковій пісні пророкується ідеал хлібороба, який живе в достатку, уміло працює. Через цю пісню виховуємо сім'янина, що у майбутньому стане годувальником батьків.

Гносеологічна функція є набагато ширшою та глибшою, ніж педагогічна. Адже за допомогою пісні дорослі доносять до адресата-малечі певні культурні уявлення: про «своїх» і «чужих», про космос («не лягай на край»), про родину та родичів тощо.

У науковій літературі виокремлюють чотири образи колисанки:

- божий;
- людський;
- тваринний;
- міфологічний.

Так, до міфологічних образів належать шкідники (Бука, Бабай) та помічники, так звані «усипані» – Сон, Дрімота. Останні – завжди у парі. Вони брати-близнюки: вродливі; волосся русаве, кільцями завите; обличчя – кров з молоком; очі, як волошки. Сон і Дрімота бігають у пошуках колиски для немовляти, а коли знаходять, часто сперечаються, у якій з них краще вкладати спати дитину. Як тільки мама починає співати колискові, її голос відразу чують обидва персонажі, які поспішають подарувати малюку міцний сон. Ходить Сон сінями і дрімає. Він каже: «Засну і засну», а Дрімота повторює: «Дрімаю, задрімаю». Тому вони довго тихенько сваряться між собою. Дрімота каже: «Я б краще задрімала», а Сон відповідає: «Я б краще ляг спати» [14, с. 160].

Отже, колискові пісні є одним із найдавніших жанрів усної народної творчості. Вони завдяки любові матері до своєї дитини відображають процес

виховання та передають втілення педагогічного досвіду родини та народу у простій, словесно доступній поетичній формі.

Отже, українські колискові пісні є словесним жанром народної родинної лірики для дітей, який має свою специфіку в структурі, семантиці та прагматиці. Цей жанр передбачає звернення до аспектів побутування колискової, таких як інтенціальність та функціональність. Головна функція колискової пісні – стимулювати засинання та заспокоєння дитини. Цей зразок усної народно-поетичної творчості також пов'язаний із замовляннями та має специфічний ритмомелодичний початок, який домінує над значенням тексту.

1.3. Функціональна характеристика та жанрово-тематична специфіка жанру колискової пісні

Коліскові пісні належать до фольклорних текстів, призначених для заколисування дитини. Вони повинні сприяти цьому процесу монотонним, повторюваним рядом звуків і розміреною мелодією, яка відповідає ритму руху колиски або погойдування дитини на руках.

Фольклористи надають особливої уваги жанру колискової.

Науковці звертають увагу не тільки на снодійну функцію колискової, а й на функцію виховання та освіти. Ця думка була висловлена в працях О. Є. Смолінської, де колискові пісні розглядаються як інструмент «педагогічного впливу на дитину і як первинна форма оволодіння дійсністю, засвоєння найпростіших форм зв'язку предметів навколишнього світу» [58, с. 17–20].

Змога колискових пісень транслювати різноманітні емоції, викликати образи минулого та передавати тугу захоплювала романтиків. Тому спонукою до створення колісанок може бути осмислення того, що такі пісні є ключем до українського серця. Замість того, щоб просто повертатися до минулого, романтики вірили, що ці напрочуд прості й прозорі пісні є поруч з іншими широковідомими жанрами дитячої словесності, з якими діти згодом познайомляться. Вони намагалися скерувати читача до витоків жанру.

Автори-укладачі “Лексикону загального та порівняльного літературознавства” вважають, що колискові пісні мають в собі певні магічні навіювання, чим споріднені із замовляннями. Їхня основна мета — використовуючи монотонний спів, відповідні рухи і приємні немовляті слова, змусити малого слухача спати [35, с. 255–256].

Походження колисанок пов’язане із перетворенням міфів у поетичну творчість давніх слов’янських народів. Це чітко відображається на функціональній характеристиці колискових пісень. Враховуючи мотиви, образи та функції колисанок, виділяють такі їх групи:

1) модифіковані замовляння та побажання: колискові пісні з використанням звертань (*Спи, моє любе; Котику сіренький*), концептом виконання бажань (*щоб було дитя вродливе, / щоб було дитя щасливе*), що схожі із замовляннями;

2) персоніфікації та образи викликань — у східнослов’янських народів є образи Сну та Дрімоти (*За віконцем сон-дрімота / Зачиня свої ворота*), Бабая, Кота (*Ой, ну, коте, коточок, / Не йди рано в садочок*), Долі (*Ой щоб воно спало, / Щастя-долю мало*);

3) віддзеркалення сімейних взаємостосунків та повсякденної дійсності (*Нарвав дід цибулі. А баба петрушку*);

4) образ колиски в побутовому середовищі дитини (*Повішу я колисочку, / Та й на калиночку. / Буде вітер колисати, / Мою дитиночку*);

5) антифрустраційні складники — голосіння для виявлення емоційно-вольової свободи (*А-а, а-а, а-а, а!*) [39, с. 100–101].

Колисанки є важливою частиною мовної та музичної спадщини народів, і вони якнайкраще зберігають інформацію про історію, культуру та традиції. Крім того, через музичні та текстові особливості, колисанки можуть сприяти розвитку афективних зв’язків між батьками та дітьми, зміцнюючи хорошу емоційну атмосферу родини.

О. Марчун, вивчаючи праці етнографа О. М. Ветухова, описала основні мотиви, на яких побудована народна колискова пісня, виділяючи три

«періоди», три логіко-сміслові пласти у текстовому просторі:

- 1) мама розповідає дитині про навколишній світ, вводячи образи тварин і предметів неживої природи;
- 2) мати думає про майбутнє немовляти, відповідно текст сповнений материнських побажань і сподівань на щастя дитини;
- 3) мати «входить у сферу своїх спогадів і розкриває свій світогляд і свої духовні скарби» [40, с. 104].

У своїй науковій праці про жанри дитячого фольклору С. Чайка розглядає колискову пісню не лише як факт народної педагогіки, а й як засіб вираження почуттів материнської душі, вказує на особистісно-психологічний аспект колискової лірики [66, с. 263]:

*Ой спи, сину, спи, дитино, устань здоровенький,
Аби з тебе легінь виріс дужий, хорошенький.
Ой гоїдайся, колисайся, дитина маленька,
Коби спала, не плакала, росла здоровенька.
Ой туду, каже, туду, дитинка мала,
Виросточок би ти добрий, долька щаслива* [64, с. 192].

У цій колисковій пісні ми одразу ж відчитуємо думки виконавця, які ословлені в тексті з характерним для жанру внутрішнім ритмом. Тож сюжетотворчий мотив полягає не в тому, щоб заколисати чи захистити дитину, а у вираженні внутрішніх переживань співака. Можливість такого особистісно-психологічного змісту визначається ситуацією створення та виконання пісні. Як відомо, мати (няня, бабуся тощо) проводить біля колиски неспокійного малюка довгий період часу, намагаючись заколисати його спати, а сама дрімає. Напівсонна свідомість перекладача вставляє в ритм колискової пісні текст, який містить ті факти дійсності, які справді хвилюють співака.

Професор Н. Д. Бабич вважає, що в центрі «кругозору колискової піснетворчості маленьке дитя, життя якого бідне змістом» [2, с. 169]. Таким чином, науковиця схематично розглядає колискову пісню як метод психологічного впливу на дитину і спосіб взаємодії матері і дитини в процесі

заколювання.

Музика загалом має потужний вплив на емоції та настрій людини, і колисанки, завдяки своїм специфічним характеристикам, можуть мати особливий ефект впливу на найменших [59, с. 68]. Такі пісні сприяють релаксації та заспокоєнню дитини, допомагають встановити позитивні асоціації, пов'язані зі сном і спокоєм. Музична лагідність та ніжність знижують рівень стресу, а також сприяють розвитку музичних смаків і сприйняття звуку.

Колісанки відіграють особливу роль в емоційному зв'язку між батьками (або іншим доглядачами) та дитиною. Коли дорослий співає дитині біля колиски, він демонструє свою турботу, ласку та прив'язаність, що сприяє формуванню позитивних емоційних зв'язків. Цей процес може допомагати створенню впевненості в безпеці і захищеності у дитини, що впливає на її психологічний розвиток.

У роботі Р. Л. Ріжко названо ще одну важливу функцію колисанки – естетичну. З материнськими піснями, особливо з колисковими, людина набуває першого чуттєвого досвіду пізнання поезії. З давніх часів колискова пісня виступає «чуттєвим репрезентантом» поетичного поняття як для кожного наступного покоління, так і для окремої етнолінгвістичної особистості. Пісня узагальнює велике коло поетичних асоціацій для дитини. Образи турботливої матері, працюючого батька, обрамлені розміреною, приємною мелодією жіночого голосу, що закріплена в «індивідуальному несвідомому», стають основою поетичного погляду на світ. Це система художніх поглядів, пройнята любов'ю до близьких, рідного краю, мови. Відомо, що образи та фантазії раннього дитинства визначають функціонування поняття як певної психічної реальності протягом усього життєвого періоду індивіда, і перехід до кожного наступного етапу розвитку поняття відбувається не шляхом заміни або руйнування попередніх пізнавальних форм, а на основі їх збереження в перетвореному вигляді на новому етапі розвитку [48, с. 186–187].

*Із долини на горбок
 Ходить Вечір-Вечорок.
 Кличе Темряву-Темноту,
 Щоби стала до роботи:
 На лугах траву росити,
 Діткам гарні сни носити.
 Як почув малий комар –
 Засвітив собі ліхтар.
 Як почула в небі птиця –
 Засвітила круглий місяць.
 Світлячок на квітку всівся,
 Сам од себе засвітився [28, с. 36].*

Досліджуючи жанрову специфіку колискових пісень, ми виявили, що літературознавці наводять різні тлумачення цього поняття. Так, «Літературознавчий словник-довідник» вміщує, на нашу думку, найповніше визначення: «Колискові пісні – жанр народної родинної лірики, специфічний зміст і форма якої функціонально зумовлені присиплянням дитини в колисці» [37, с. 352].

Жанрово-тематична специфіка колисання виявляється через особливості музичного та текстового виконання таких творів. Колісанка – це спеціальний вид пісні, який призначений для заспокоєння та засинання дитини. Основна тематика колісанок пов'язана зі створенням сприятливої атмосфери для сну, передачею любові, ніжності та турботи [43, с. 273].

У багатьох культурах світу існують різноманітні варіації колісанок. Наприклад, в певних регіонах може панувати вплив народних музичних інструментів або ритмів, що відображає специфіку цього народу. Тексти колісанок також можуть відображати місцеві традиції, вірування та цінності.

Зважаючи на тематику, Г. Довженок класифікує колискові пісні за такими групами:

- пісні про немовля, особливості його сну та годування;

- пісні, у яких тварини та птахи особисто турбуються про дитину, доглядають її;
- пісні-роздуми мами про новонародженого, відображення думок та почуттів щодо кращої долі сина чи доньки;
- пісні, у яких наявні персонажі зі світу тварин, але не зв'язані у сюжеті з самою дитиною;
- пісні з людськими ліричними героями.

Дослідниця також вважає за можливе, що одна і та ж колискова пісня може певним чином належати до різних груп (наприклад, сірий кіт у піснях може бути і в першій, і в третій групі), адже основою об'єднання у групи є те, якого значення надають образу немовляти у тексті колискових [18, с. 41].

Загалом, колискова пісня, будучи частиною українського дитячого фольклору, має велике значення для формування здорового підростаючого покоління. Вона не лише забезпечує фізичний комфорт дитини, але й сприяє її духовному та емоційному розвитку, впливаючи на формування світогляду, цінностей та сприйняття навколишнього світу.

Отже, жанр колискової пісні – складний і багатфункціональний, незважаючи на його досить просту основну корисно-побутову функцію – заколисування дитини. Специфіка умов створення та виконання колискових пісень визначається їх багатшаровістю, семантичним інтертекстуальним простором, який формує особистісно-психологічну, виховну, естетичну, магічну та охоронну функції.

1.4. Поетика літературних колискових

Колискова – це один із найстаріших літературних жанрів, яким послуговуємося для заспокоєння та засинання дітей. Він має багатовікову історію і широкий географічний розподіл, оскільки колискові існують у культурах різних народів.

Перші колискові належать до давніх часів, коли люди почали використовувати музику та слова для того, щоб заспокоювати своїх дітей та

допомагати їм засинати. Вони відображали оточуючу природу, ритми повсякденного життя та сприймалися як засіб підтримання контакту між матір'ю та дитиною [1, с. 135].

З часом цей жанр народно-поетичної творчості почав набувати більш структурованої форми, стаючи окремою піснею або віршем зі специфічною мелодією. У різних культурах ці твори, відображаючи місцеві традиції, вірування та цінності, мають власні особливості.

Історично колискові часто передавалися з покоління в покоління усно. Однак із розвитком писемності їх також почали зберігати у вигляді писемних текстів. Це дозволило послуговуватися цими текстами сьогодні.

За століття жанр зберіг свою популярність і значущість, тому ці тексти залишаються важливою частиною дитячої літератури та музики в різних культурах світу.

Важливо відзначити, що колискові не тільки володіють функцією заспокоєння та засинання, але й безпосередньо стосуються глибоких культурних, емоційних та соціальних аспектів. Вони часто вражають атмосферою ніжності, турботи та ласки, яка сприяє формуванню емоційного зв'язку між дитиною та дорослим.

У різних культурах ці тексти здебільшого наповнені цікавими темами і сюжетами. Так, вони можуть висловлювати бажання дитині солодких снів, безпеки та щастя. Водночас подибуємо колискові пісні, які розповідають про природні образи, казкові персонажі, місцеві обряди та інші аспекти культурного спадку.

Зі зростанням глобалізації та обміну культурними впливами досліджувані нами тексти можуть набувати нових елементів та адаптовуватися до сучасних реалій, зберігаючи свою основну функцію. Сьогодні вони також можуть поширюватися через медіа, включаючи музичні записи, відео та інтернет, що дозволяє досягати широкої аудиторії [43, с. 313].

У літературних колискових часто можна знайти повторення фраз, словосполучень або ритмічних схем, що підкреслюють спокійну та лагідну

атмосферу. Вони мають невеликі розміри та просту мелодійність, що робить їх легкими для запам'ятовування та співу.

У колискових широко використовуються різні образи та символи, які допомагають створити ніжний і мрійливий настрій. Наприклад, образ материнських обіймів зазвичай звучить у вигляді «крил», «пухнастих хмарок» або «теплого дому». Природа, зірки, місяць, сонце та різні символи неба посилюють враження спокою та безпеки, що передаються від матері до дитини.

У цьому жанрі усної народно-поетичної творчості можна також знайти мініатюрні етюди з описом фрагментів повсякденного життя, які передають турботу матері та ритм її щоденного життя. Вони можуть описувати загорнуте у ковдрочку сорочатко, промовляти про засинання, сито вранці чи кульбабки на травичці. Усі ці моменти утворюють комплексну картину ніжності, турботи та любові, яка звучить у ліричному тоні колискових. Вони неосяжністю своєї простоти і мелодійності стають справжнім символом материнської турботи та затишку, якими споконвіку наповнене серце матері.

Ліричний і ніжний тон колискових можна розпізнати в їх метафоричності та образності. У текстах такого жанру здебільшого використовують звукосполучення, порівняння та гіперболи, щоб передати глибину почуттів матері. Наприклад, можемо зустріти порівняння: *«твої очі, як два блискучі сонця»* або *«твоя шкіра м'якенька, як пухнаста хмаринка»* [28, с. 73].

Колисанки можуть містити лагідні імена, які мати використовує для звертання до своєї дитини, що ще більше підкреслює її почуття до рідної кровинки. Здебільшого це звертання, що уособлюють власне ім'я дитини.

Усі ці мовні засоби спільно створюють ніжну та люблячу атмосферу колискових. Вони є не тільки способом заспокоїти дитину та допомогти їй заснути, але й виразом світлих почуттів і глибокого зв'язку між матір'ю та немовлям. Відчуття турботи, ніжності, що передаються у колискових, залишають незабутній слід у серці кожного з них.

Символіка в колискових також відіграє важливу роль у передачі глибокого змісту та емоцій. Кожен символ має свій особливий смисл, який

додає багатогранності та значущості цим пісням. Зірки, які можуть бути зображені в колискових, символізують надію, світло та безпеку. Вони викликають почуття комфорту та захищеності – немовби дитина знаходиться під небесним омофором.

Квіти у колискових можуть втілювати красу життя та ніжність почуттів. Вони передають приємні аромати та образи, що розсіюються під диханням вітру. Візуальна та метафорична краса квітів додає настрою любові та радості, що посилює ефект ліричного та ніжного тону колискових.

Річка, як символ плинності часу, може викликати почуття спокою та розслаблення. Зображення води, що мовчки тече, має відповідний ритм та рух, що допомагає дитині заснути. Плинність річки може також символізувати безконечність материнської любові та згорнення часу в мить, коли мати доглядає за своєю дитиною.

Усі ці символи, разом із метафорами та ритмічними звучаннями слів, створюють особливий ефект, що сприяє заспокоєнню та комфорту дитини, що засинає. Вони додають колисковим глибини та змісту, роблять їх більш насиченими та емоційними.

Спостереження показують, що колискові пісні близькі до замовлянь не лише своєю образно-тематичною, а й інтонаційно-ритмічною будовою. Раніше такі твори співали не тільки для того, щоб приспати немовля, але, як і заклинання, – щоб привернути чи відвернути вплив деяких потойбічних сил, захистити від зла, сприяти здоров'ю та швидкому розвитку.

Негативна сила проявляється у вигляді злої особи – Бабая. Цей образ можна зустріти і в інших жанрах усної народної словесності, але, ймовірно, першоосновою його є саме колискові пісні. Тут він означає істоту, яка вселяє страх, збуджує або викликає якесь лихо.

У багатьох колискових піснях мотив засинання пов'язаний з іншою напівміфічною істотою – котом. У слов'янських культах ця тварина займає важливе місце, адже є символом охорони дому (спить на вогнищі, зберігає мир, не йде далеко від дому, завжди повертається). Крім того, давно відомою є

здатність кішки швидко засинати і проводити в сні майже всю добу. Це було пов'язано зі звичаєм ставити кошеня у колиску перед тим, як покласти туди немовля. У колисанках з'являється мотив закликання кота.

Значно рідше в колискових піснях зустрічаються образи птахів (голуби, зозулі та ін.): «Ой люлі-люлі, прилетіли варани...», «Люлі-люлечка, прилетіла зозуля». Їх поява в колискових піснях співвідноситься з розповідями про вкладання дитини спати в сад.

Бувають й інші варіанти – колиску вішають на дуб, вишню, липу. Очевидно, це пов'язано з давнім звичаєм колихати дитину на свіжому повітрі, щоб духовно очистити її від світу мертвих (звідки вони нібито прийшли). Очищення повітря зустрічається і в інших фольклорних обрядах (наприклад, колихання на гойдалці в календарно-обрядовому циклі).

Іноді зазначають назви трав, які володіють магічною силою присипляння дитини. Сюди належать рута, м'ята, барвінок тощо. Зазвичай у цих травах купали дитину перед сном, щоб він був міцнішим і здоровішим. Найбільше схожості із замовляннями мають колискові пісні, у яких проявляється цей мотив: їх вирізняє струнка побудова, певна формальність, характерна для магічних текстів, а також специфічні різнорівневі повтори, які надають висловлюванню певного пафосу та магічного звучання.

Отже, можна зробити висновок, що колискові пісні – це не лише вираз почуттів матері до своєї дитини, але й потужний літературний жанр, який має свою поетику, символіку та стилістичні особливості. Ці ліричні тексти втілюють у собі ніжність, турботу та надію, а також мають великий вплив на читача, адже допомагають заспокоїти його та перенести у світ безпеки і ніжності. Через аналіз та вивчення поетики літературних колискових ми можемо краще зрозуміти глибину цього жанру та його роль у світі літератури.

Висновки до I розділу

Перший розділ нашої роботи присвячений аналізу колискової пісні, що є невід'ємною частиною народної пісенної творчості. Тут ми детально

розглядаємо роль та значення колисанки в контексті традиційної культури, говоримо про неї як про феномен національної культурної спадщини, подаючи функціональну характеристику. Окремий підрозділ присвячуємо розгляду жанрово-тематичної специфіки та поетики літературних колискових пісень.

Важливим аспектом дослідження стало розуміння того, що колискова пісня відіграє значущу роль у житті народу, відображаючи його цінності, традиції та сприйняття світу. Вона є своєрідним зв'язком між минулим і сучасністю, переносючи через покоління знання, емоції та духовність народу. Колискова пісня, якісно відрізняючись від інших жанрів народної пісенної творчості, є не тільки музичним втіленням, але й своєрідним літературним твором, який відображає важливі аспекти життя.

Аналізуючи роль колискової пісні в контексті традиційної культури, підтверджуємо, що вона відіграє функцію передачі цінних пізнавальних, емоційних та соціокультурних знань від одного покоління до іншого. Адже колискова є чудовим засобом виховання, соціалізації та формування національної самосвідомості.

Феномен національної української культури полягає в тому, що колисанка відображає глибокі народні традиції, моральні цінності, релігійні переконання та ставлення до природи. Вона є важливою складовою культурного спадку, втілюючи в собі національну ідентичність нашого народу.

Функціональна характеристика жанру колискової пісні розкриває її різноманітність у діапазоні виконавських та комунікативних цілей. Від впливу на розвиток мовлення малюка до вираження материнської турботи та призначення у релігійних обрядах – ці аспекти свідчать про багатогранність та універсальність колискової пісні.

Окремою темою нашого дослідження стала жанрово-тематична специфіка колисанки. Тут ми спостерігаємо розмаїття та різноманітність тем, серед яких домінуюче місце займають природа, родина, материнство, батьківська турбота тощо. Це дозволяє стверджувати, що колискова пісня відіграє роль підтримки та продовження духовного зв'язку між поколіннями, втілення та передачі

народних спостережень і вірувань.

У межах аналізу поезики літературних колискових пісень дійшли висновку, що вони сповнені ліризму, ніжності та глибокого почуття. Метафоричні образи, символіка та ритмічна структура відображають внутрішній світ автора та сприйняття ним довколишнього світу.

Отже, колискова пісня, виступаючи багатогранним і важливим компонентом духовної культури України, є невід'ємною частиною народної пісенної творчості. Її роль у передачі цінностей і традицій народу неможливо переоцінити. Вивчення цього жанру дозволяє зберегти та популяризувати національну культурну спадщину, підкреслюючи її унікальність та актуальність у сучасному світі.

РОЗДІЛ II

КОЛИСКОВІ ПІСНІ У ПОЕТИЧНОМУ ДОРОБКУ ШІСТДЕСЯТНИКІВ

2.1. Дитина як першооснова духовного буття людини у творчості шістдесятників

Повоєнна дитяча література виросла зі складних, часто далеких гуманістичних звичаїв української літератури. Якщо на початку ХХ століття окреслилися тенденції, то проблемно-тематичні домінанти були спрямовані на виховання загальнодемократичного світогляду, людської гідності, честі, внутрішньої свободи особистості, прагнення виховати в молодих нащадків національну свідомість і любов до матері, рідної мови та свого народу. Це стало найочевиднішою рисою дитячої літератури 1940 – 1950-тих років. Найвищими естетичними цінностями проголошуються громадські та державні пріоритети. До 1953 року вождь був незаперечною «цінністю». Саме йому в дитячій літературі відводилося виняткове місце і роль. Після смерті Сталіна з'являються й інші принади, наприклад, образ Москви, адже вона – столиця Радянського Союзу і «найкраще місто в світі» [61, с. 393]. Герої творів, всупереч бажанням авторів, перетворилися на нудних мислителів, яким важко знаходити приводи для будь-яких конфліктів.

Перші ознаки подолання кризи в дитячій літературі з'явилися наприкінці 50-тих – на початку 60-тих років, хоча принципово дитяча література не змінилася. Твори, опубліковані в ці роки, багато в чому відповідали вимогам часу і тому без обмежень вписувалися в задуми видавця.

Але водночас, всупереч «вимогам партії та уряду», з'явилися нові імпульси. На зміну підробкам, що прославляли героїчні подвиги, прийшли легковажні й дотепні твори, побудовані на сюжетно-композиційних канонах народних казок.

З кінця 1960-тих важливу увагу звертають на педагогічне спрямування текстів. Естетичні критерії відійшли на другий план, піддавалися сумніву фантастика, гумор, розкутість, неоднозначність у вирішенні конфлікту. За

таких умов склалася ситуація, коли майже всі більш-менш вартісні дитячі твори були написані недитячими авторами, які вже зробили собі ім'я в «дорослій літературі», а до написання творів для дітей зверталися спорадично (П. Панч, І. Сенченко, А. Шиян та ін.). А ось твори І. Багмута, Д. Білоуса, П. Воронька, А. Малишка, Н. Забіли, М. Стельмаха, Д. Павличка, Л. Костенко, І. Драча, М. Вінграновського, В. Близнеця, А. Дімарова, Є. Гуцала, Г. Тютюнника та ін. – виникали й існували в дитячій літературі, підносячись над її вузько «специфічними» приписами та настановами.

1960-тим рокам присвячено багато досліджень вітчизняного та західного літературознавства. В українській критиці, зокрема, варто звернутися до праць М. Жулинського, Р. Корогодського, М. Коцюбинської, Є. Сверстюка, М. Наєнка, М. Павлишина, О. Пахльовської, що присвячені цій епосі.

Чи не найважливішою рисою письменників-шістдесятників є їхня глибока духовність («пріоритет духу» за М. Коцюбинською) [31, с. 78]. Цим і пояснюється їх безпосередня увага до внутрішнього світу людини, інтерес до проблеми людської пам'яті, національної самосвідомості, глибоке розуміння понять добра і зла, краси та потворності, буття в цілому.

М. Наєнко пов'язує персонажа-шістдесятника з історичними процесами у світі, «коли з початком розпаду світових імперій уся література почала просочуватися ліричним теплом і простою духовністю...» [43, с. 309]. На «одухотвореному» характері 1960-тих років наголошує і Є. Сверстюк [52, с. 56]. Порівняння 1960-тих рр. «до свободи власного духу» Р. Корогодський поєднує з прагненням «відкритої дороги до незалежної України» [29, с. 3]. За словами О. Пахльовської, ідеї 1960-тих років актуальні й сьогодні. Дослідниця виводить поняття «повстання 1960-тих», яке вона описує як «перше свідоме людське повстання проти тоталітаризму в Радянському Союзі в постсталінську добу» [47, с. 67]. З цього бунту постала нова історична і нова естетична свідомість української літератури. Його можна описати як бунт духу проти безнадійності, в якій опинилася людина в замкнутому відчуженні системи.

1960-ті постають носіями нової свідомості в живій реальності

радянського міфу. Ознакою цього стало звернення митців до проблеми духовності, внутрішнього світу людини, сенсу її існування. Увага до духовного світу людини вилилася у звернення до проблеми дитинства як першооснови людського життя. Шістдесятники поєднують образи дітей з темами відродження та формування національної свідомості. Так, у творах Г. Тютюнника, В. Близнеця, Є. Гуцала дорослий соціальний світ постає як символічний образ неволі, «зачарованого кола людського існування» (за Є. Гуцалом) [13, с. 56].

У прозі Г. Тютюнника уособленням «зачарованого кола» став символічний образ облоги, у творчості В. Близнеця – екзистенційної ситуації окупації. На думку цитованих тут авторів, лише діти, як представники справжнього, автентичного світу, вільні від страху, що охопив український радянський народ, можуть подолати це ув'язнення.

У здатності найбільше наблизитися до людської особистості В. Близнець найбільше перегукується з Г. Тютюнником, з яким його пов'язує не лише тематична, а й стильова згода. Вони не дивляться на неї з любов'ю, як Є. Гуцало та М. Вінграновський, не розтинають її, як В. Дрозд, а переходять у дух і плоть свого героя. Недаремно улюбленим жанром письменників є новела, яка «дає можливість більш різноманітно будувати характер» [12, с. 56].

З цього погляду цікавою є лірична повість В. Близнеця «Звук павутинки». Присвята твору – «сарані, цвіркунам, тихому дощу, каламутній річці – найбільшим дивам світу, які ми відкриваємо в дитинстві», – свідчить про орієнтацію автора на літературну традицію зображення дитячого світу через образи природи. На думку А. Гурбанської [12, с. 52–53], ця книжка демонструє чи не найважливішу рису творчої натури письменника – вміння зобразити тонку, як шум павутини, матерію дитячої психіки, яка, зміцнюючись, стає вирішальною для дитячого життя.

Повість не має захоплюючого зовнішнього сюжету – це епопея чи, може, сповідь у дев'яти новелах про дорослішання вразливого сільського хлопця, у душі якого події дійсності викликають симфонію радісних, а часом і болісних

переживань. Письменник майстерно відтворює взаємовплив і взаємозв'язок внутрішнього світу маленького героя та великого світу дорослих. Власне, головними ознаками твору є його емоційна насиченість, гарний, чистий настрій. В основі розвитку сюжету лежить нерозривний симбіоз двох авторських якостей – багатой образотворчої уяви з глибоким проникненням у духовний світ героя-оповідача, наділеного незвичайною фантазією, романтичним чуттям, часом сильнішим за почуття реальності. На відміну від героїв попередніх творів («Вітрила над степом», «Землянка») герой повісті «Звук павутинки» Лонька має чіткі автобіографічні риси: він не має товариства однолітків, живе з мамою в сільському кутку. Пізнання хлопчика ще не виходять за межі батьківської хати та ферми, але навіть у цій маленькій домівці перед здивованими очима дитини постає життя у всій красі та складності.

Повість іншого шістдесятника – Г. Тютюнника – «Климко» має автобіографічну основу: з шести років Григій жив на Донбасі в родині свого дядька Филимона Васильовича. Коли почалася війна, дядько пішов на фронт. Голод і холод змусили майбутнього письменника повернутися до матері на Полтавщину. Таку ж одісею пережив і юний герой письменника. Але справжній талант, глибоке знання життя і психології людини зумовили акцентологічний зсув у повісті: автор повернувся до матері, рятуючись від голоду, а Климко вирушив у далекий Слов'янськ по сіль, аби врятувати свою вчительку та її маленьку донечку від голоду. Альтруїзм і жертвність, органічні для Климка, як дихання, вирізняють цього героя серед інших образів дітей в українській літературі.

Сюжет повісті простий: сирота Климко береться доглядати Наталю Миколаївну, їде до Слов'янська, повертається з дорогоцінною сіллю, але помирає від фашистської кулі, вже майже досягнувши цілі своєї довготривалої подорожі.

Заглиблюючись у текст твору, ми спостерігаємо за тим, як хлопчик живе у свого дядька Кирила, машиніста на станції. Він займається господарством, ходить до школи. Зі своїм кровним родичем у Климка була справжня чоловіча

дружба. Це були стосунки, які характеризувались взаємною повагою та щирістю. Автору вдалося тонко й делікатно змалювати дружбу хлопця й дорослого: *«Найбільше було приємно Климкові подарувати дядькові акуратно стисані зошити, а сам почав радити: винеси миску з дьогтьовою водою, витри підлогу і, тихенько і нишком, щоб дядько не обернувся, налий йому юшки, яку сам приготував – гарячої та запашиної»* [62, с. 79–80]. Незважаючи на «однакову» дружбу, автор розкриває і дитячу психологію юного героя: він завжди з нетерпінням чекає гостей, яких приводить дядько. Але несподівана і страшна смерть вдруге залишила хлопця сиротою: *«На цвинтарі Климко вже не плакав, а тільки здригався від холоду в грудях і хрипло зітхав»* [62, с. 82]. Одинадцятирічною дитиною він не тільки не шукав підтримки дорослих, а й узяв на себе обов'язок доглядати свою першу вчительку Наталю Миколаївну та новонароджену Олечку. Разом із Зульфатом вони обладнали хату, побудували колиску для немовляти, дістали їжу та паливо. Таке раннє дозрівання було характерним для воєнних років. Випробування загартували таких сильних і витривалих людей, як Климко.

Ще одна риса, яка лягла в основу характеру хлопця, – вірність слову. У пошуках далекого Слов'янська Климко зустрів самотню тітку Марину. Жінка полюбила його за щирість і природну ніжність: він таємно наповнив пляшечку для маленької Олі молоком, яке йому дала тітка. Спокуса залишитися з цією жінкою назавжди і жити у відносному теплі й ласці не торкнулася душі Климка. Він знав, що його чекають вдома. Тож навіть казкові багатства не змусили його залишитися. Цей шлях був важким і виснажливим. Осінь принесла скупе сонечко, яке вже не гріло босих ніг хлопця. Дорогою Климко захворів, але вперто йшов. Мужність і стійкість дитини, голодної, хворої та заблуканої у зруйнованому війною світі, не залишає читача байдужим.

Пошук виходу зі складної ситуації та вміння допомогти також є частиною внутрішнього світу хлопчика. Під час облави він врятував від ганьби, а може й смерті, молоду дівчину-біженку, яка продавала на базарі єдину добру хустку, щоб принести додому хоч шматок хліба. У цьому епізоді виявилось природне

благородство героя твору.

Мужність, внутрішній обов'язок прийти на допомогу нужденним, душевна чистота, стійкість – ось складові душевного серця Климка. Навіть смерть хлопця сталася через турботу про незнайомця: він побачив, як той тікає, а за ним женеться поліція. Ціною власного життя чоловіка врятувала дитина. Климкова гідність, його морально-етичні претензії несумісні зі спотвореною мораллю, яка неминуча на війні. Він робить все «не так». Але кожна дія хлопчика пов'язана з моральним правом.

Автор розумів, що саме такі сміливі й прекрасні люди, як Климко, гинуть першими у тяжких випробуваннях. Вони не вміють йти на компроміс із собою, не схиляються перед обставинами, не пристосовуються до ситуації, моральний максималізм робить таких особистостей героями. І першими гинуть герої. Крім того, Григій Тютюнник, мабуть, хотів показати, що війна – жорстока річ. І гинуть у ній не лише військові, а й мирні жителі та діти.

У творах письменника – здебільшого образи дітей з розгубленим поглядом на світ без любові. «Дивак» новеліста є лакмусовим папірцем автентичності української людини, можливості її духовного відродження та виживання. Образ божевільного найкраще репрезентує екзистенційний аспект надії. Навколишньому середовищу протиставляється надія – безвихідь. Цей контраст виявляється як конфлікт екзистенційних цінностей: відкритість – замкнутість, солідарність – байдужість, бунтарство – смирення тощо. Екзистенціальний аспект дивака як надії має кілька характеристик: відкритість дивака, жвавість його світу, який відображається у виявленому ставленні до природи (Олесь, Юхим Кравчина, Данило Коряк). Ця функція найчастіше реалізується за допомогою дитячої риторики; здатності до «дивного», неавтоматичного сприйняття світу (Олесь, Климко); співжиттєва спрямованість ексцентричного модусу, його активність і солідарність (дивак Василь із новели «Перед грозою»). Ця якість виявляється на рівні стосунків дивака з природою та довкіллям; небажання миритися з несправедливістю світу. Повстання проти обставин (Ігорко (новела «Смерть кавалера»), Микола Порубай (повість «День

мій суботній»), Павлентій (новела «Обмарило»), Андрій (оповідання «Холодна м'ята»). Дивні люди у творах Григора Тютюнника виступають проти гноблення особистості суспільством, в якому важливо не висловлювати правдивих думок, а бути, як усі. Ця позиція співзвучна з алегоричним образом коня Шептала у творах Володимира Дрозда «Білий кінь Шептало» та «Кінь Шептало на молочарні».

Екзистенційний аспект загубленості стає зрозумілим у контексті протиставлення диваків і нездорового суспільства. Останнє, як правило, є причиною інертності героя, що свідчить про його божественність, тобто про висоту морального ідеалу та пристрасну мужність йти до нього попри все. Втілення мотиву «божественної дитини» є провідною ниткою в творах письменника «Дивак», «Зав'язь», «Смерть кавалера», «Облога», «Климко», «Вогник далеко в степу». Цей мотив розкриває найдавнішу причину втрати особистості українця та його найбільшу трагедію, яка закріплена у нутрі людини: в її закритості, відстороненості та відокремленості одна від одної, у відсутності співіснуючого зв'язку.

Уже на перших сторінках повісті В. Близнеця «Звук павутинки» стає зрозуміло, що Лонька, як і герої Г. Тютюнника, належить до когорти диваків, натура яких схильна до фантазій, але водночас цікава, не позбавлена уважного погляду на світ. Близнюки вміють знаходити виразні і яскраві деталі навіть у вузькому колі дитячого пізнання світу. Незначні на перший погляд факти та явища викликають у Лоньки цілу низку асоціацій і дають простір його уяві. Автор розуміє дивовижну здатність дитинства бачити в усьому, веселому чи сумному, химерну дрібницю, здатну перетворити буденність і піднести її до найвищої краси.

Дорослий Лончин друг Адаменко, або Адам, не втратив дитячої здатності бачити і розуміти цей світ. Смерть Адама (він помирає від променевої хвороби) – як наслідок (або покарання) за експерименти та створення «атомного сонця» – для Лоньки не лише страшна трагедія, але й урок спокути, прозріння та самозречення.

Віктор Близнець розуміє всю складність формування особистості людини в юному віці та полемічно протиставляє своїх героїв не лише стереотипним образам так званої «середньої арифметичної» дитини, а й «зразковості», обов'язкової для канонів тогочасного так званого соціалістичного реалізму. За кожним досвідом і вчинком Лоньки, за рідко промовленим словом – його душа, духовний світ, особистість. Дорослішання хлопця показано і через спілкування з дівчиною Ніною: його вражають її переконання, що смерть не є абсолютною, з добрих людей виростають добрі люди – яблуні, бузок, ромашки, а злі залишаються в лопухах, кропиві, лишайнику.

У повісті «Мовчун», написаній невдовзі, автор пішов зовсім іншим шляхом, який, однак, мав і полемічний потенціал, ідеологічне протистояння системі. Ця робота суто реалістична. Дія відбувається під час війни. Головний герой – підліток Сашко – батько якого на передовій, а він разом із матір'ю – на окупованій території.

Сашкова мати обманює батька, а син відчуває докори сумління, щось на зразок співучасті, власної провини.

Образом мовчазного Сашка Віктор Близнець започаткував в українській літературі традицію, що продовжується, хоч і в небагатьох, але надзвичайно цінних творах, у яких діють маленькі герої, які через лихоліття війни теж рано дорослішають. Вони насправді втрачають дитинство і зберігають найдорожче в душі – гідність. Стилiстична природа «Мовчуна» визначилася жорстокою і викритою правдою окупації, яка міцно увійшла в пам'ять письменника – «дитини війни».

Новаторство автора полягає в художньо-мовній оригінальності передачі душевного конфлікту хлопця. *«Сашко зрозумів, що хоче маму, і хотів цього давно, але боявся собі в цьому зізнатися. Більше того, приховуючи навіть від самого себе, Джеврила тримав у собі найпотемнішу таємницю – піти, помиритися з матір'ю, пробачити їй усе, щоб тільки вона пожаліла його»* [6, с. 52]. Проте відразу виникає інша думка: *«А барабанщик?»*. А портрет батьків?». І душевний порив хлопця вщухає.

Передаючи душевний і світоглядний стан другорядного персонажа, казкар «сміливо пориває з традиційними уявленнями про те, що характер дитини слід зображувати лише в дії, а думки героїв у дитячому творі другорядні» [12, с. 56]. В. Близнець зберігає об'єктивну розповідь про драматичну ситуацію, в якій опинився Сашко, і досягає такого вміння, коли внутрішній стан дитини починає виявлятися ніби зсередини, що дало всі підстави М. Слабошпицькому назвати цей твір моногероїчним, оскільки «характери представлені переважно через сприйняття Сашка, через прямі чи опосередковані стосунки з ним будь-якого відтінку, які підсилюють риси його характеру, збагачують вчинки героя новим змістом» [56, с. 68]. Включення героя з усіма його проблемами та невпинним моральним пошуком у складну мережу життєвих контекстів, створених воєнною обстановкою, дозволяє побачити в ньому риси цілого воєнного покоління.

Незвичайним поглядом на світ пройняті «Мовчун», «Сільська дівчина», «Лісоруб», «Людина на снігу», «Птах помсти Симурга». Показово, що в цих творах розповідь створюється через дитячий погляд на світ. Тут чергується оповідь від першої особи з неоригінальною прямою мовою. Це створює враження «здивованого» сприйняття дитини.

Для В. Близнеця дитина – це втілення пам'яті, совісті та чистоти. Екзистенційна свідомість – це здатність «почути» заклик до турботи. Вона невіддільна від природи відповідальності, мужності, рішучості та опору злу. Проблема вміння відчувати красу світу як здатності усвідомлювати поклик занепокоєння-сумління стосується всіх творів письменника про війну. Адже у текстах автора судити про вчинки дорослих належить дитині.

Звертаючись до образу дитини з її відкритістю і довірливістю, протиставляючи світ дитинства світу дорослих з їхніми псевдоцінностями технічної цивілізації, письменники-шістдесятники Г. Тютюнник і В. Близнець художньо розкривають справжню цінність тих духовних начал, які творять духовну дійсність народу, запоруку його майбутнього.

2.2. «Колискова» Дмитра Павличка

Справедливо кажуть, що біографія поета – у його віршах. З творів Дмитра Павличка справді можна чимало дізнатися про його життєвий шлях, становлення характеру, погляди та переконання.

Народився поет 28 вересня 1929 року в селі Стопчатові на Івано-Франківщині у великій родині, за переказами матері *«коли копати картоплю з батьком йшли вони»*, *«тверда земля була за ліжко, / шорсткий китар за пелюшки»* [17, с. 100]. Доля поета була такою ж, як і у всіх українців, у тому числі й бідних: злидні, тяжка праця, погана освіта – таким був шлях сина лісоруба. Глум і насмішка за рідну мову, за босі ноги.

Початкову освіту Д. Павличко здобув у польськомовній школі в Яблунові, де йому *«за мову мужицьку не раз на коліна довелося у школі ставати...»* [17, с. 129]. Вересень 1939 року приніс зміни – школа рідною мовою (Коломийська гімназія, де оволодів німецькою та латинською мовами), десятирічка в Яблунові, українські книги. Про це юний поет захоплено пише у вірші «1939». Забув про свій поетичний таланти, народилися перші вірші, а потім книжки – молодий автор щиро писав про визволення, партію і про нову радянську Батьківщину.

З осені 1945 до літа 1946 року поет перебував у в'язниці за сфабрикованим сталінським злочинним авторитетом звинуваченням у приналежності до УПА [24, с. 183].

У 1948 році Дмитро Павличко вступив на філологічний факультет Львівського університету, де вивчав українську мову та літературу. Будучи студентом, завідував літературною частиною Львівського театру юного глядача, згодом – відділом поезії журналу «Жовтень» (1957 – 1959 роки). Вже 1 січня 1951 року в газеті Львівського університету «За Радянську владу» було надруковано перший вірш митця «Дві ялинки». У 1953 році поет вступив до аспірантури, де почав досліджувати сонети Івана Франка, але невдовзі залишив наукову роботу. У цьому ж році вийшла його перша збірка віршів «Любов і

ненависть». У 1954 році за пропозицією М. Бажана Д. Павличка прийняли до Спілки письменників.

У 1964 році поет разом із родиною переїхав до Києва і очолив сценарну майстерню однойменної кіностудії імені О. Довженка. За його сценаріями поставили фільми «Сон» (1965), знятий у співавторстві з В. Денисенком, «Захар Беркут» (1970). З 1966 по 1968 рік митець працював у секретаріаті Спілки письменників України, а з 1971 по 1978 рік редагував журнал «Всесвіт». 1977 року Д. Павличко стає лауреатом Державної премії України імені Тараса Шевченка. Потім з 1986 року працював секретарем Держради СРСР, а з 1988 – секретарем правління СПУ.

У 1989 році Д. Павличка обрали головою Товариства української мови імені Т. Г. Шевченка. Поет є одним із організаторів Народного Руху України, Демократичної партії України.

З 1990 по 1994 рр. митець був депутатом Верховної Ради і деякий час послом України в Канаді. У 1997 році його нагороджено орденом «За заслуги» III ст., а в 1999 р. – орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня.

З жовтня 1995 по травень 1998 року поет був Надзвичайним і Повноважним Послом України в Словацькій Республіці. Крім того, з весни 1999 по лютий 2002 року Д. Павличко був Послом України в Республіці Польща (завдяки його зусиллям у березні 2002 року у центрі Варшави встановлено пам'ятник Тарасу Шевченку). У 2004 році за вагомий особистий внесок у розвиток української літератури, створення вищих зразків поетичного слова, плідну державно-політичну діяльність поету присвоєно звання Героя України з врученням ордена. З 21 жовтня 2005 року письменник – народний депутат України. На IV Всесвітньому форумі українців (Київ, серпень 2006 р.) Дмитра Павличка обрано Головою Всесвітньої Координаційної Ради України. 2009 року його нагороджено орденом князя Ярослава Мудрого IV ступеня.

У літературному доробку Дмитра Павличка – збірки поезій «Любов і ненависть» (1953), «Моя земля» (1955), «Правда кличе!» (1958) /вісімнадцятитисячний тираж книжки (крім кількох десятків примірників) було

знищено/, «Чорна нитка» (1958), «Бистрина» (1959), Пальмова віть (1962), «Гранослов» (1968), «Сонети подільської осені» (1973), «Таємниця твого обличчя» (1974), «Сонети» (1978), «Спіраль» (1984), «Поеми й притчі» (1986), «Покаянні псалми» (1994), «Золоте ябко» (1998), «Наперсток» (2002), «Рубаї» (2003), «Сонети» /оригінальні твори й переклади/ (2004), «Не зрадь» (2005), «Три строфи» (2007), «Аутодафе» (2008), «Потоп» (2010). Його перу належать збірки літературно-критичних статей: «Магістралями слова» (1978), «Над глибинами» (1984), «Біля мужнього слова» (1988); книги для дітей – «Золоторогий олень» (1970), «Дядечко Дош» (1971), «Де найкраще місце на землі» (1973), «Смерічка» (1982), «Плесо» (1984).

Вірш «Колискова» Дмитра Павличка був написаний у 1967 році та увійшов до збірки «Гранослов» (1968). Твір автор присвятив доньці [57, с. 6].

Поетичний текст визначає талант митця як поста-лірика, відтворює теплоту і спокій колискової мелодії, яка заспокоює дитину і надає розмовному спілкуванню з батьком особливого інтимного відтінку. Цей вірш є одним із найвідоміших творів Дмитра Павличка і відображає його безпосередній внесок у розвиток ліричного жанру.

*Ніч гойдається, мов дим,
Мерехтить зоря в блакиті.
Мохом тиші золотим
Кам'яні шляхи накриті.
Спи, моя дитино, спи,
Стану я сама зорею,
Нахилюся від журби
Над планетою твоєю.
Світ на променях своїх
До спочинку заколишу,
Щоб ніхто стоптатъ не міг
На землі вечірню тишу [46, с. 329–330].*

Заголовок вірша – «Колискова» – одразу спрямовує нас до ліричного

настрою, адже твори такого жанру, як правило, скеровані на те, аби напроорокувати дитині добру та щасливу долю.

Поезія Дмитра Павличка має виразну композицію, яка допомагає передати глибокі почуття та переживання матері. Основний настрій вірша – це ніжність та спокій, викликані материнською любов'ю та турботою.

Чітко вираженою є структура твору, що складається з трьох строф, кожна з яких відображає окрему думку або її аспект. Композиційний поділ на строфи сприяє добрій організації вірша та розкриттю основних елементів образу. Так, перша його частина створює образ тиші та спокою, коли *«ніч гоїдається, мов дим»* і *«мохом тиші золотим / кам'яні шляхи накриті»*. Тут виразно відчуваємо відхід від реальності, посилення відчуття ніжності та неземного блажентсва.

Друга частина поетичного шедевра виражає материнську здатність віддати все заради своєї дитини: *«Спи, моя дитино, спи, / Стану я сама зорею, / Нахилюся від журби / Над планетою твоєю»*. Зазначена тут лірична ситуація посилює безмежну прив'язаність матері до дитини, коли вона готова стати небесним світилом, щоб наповнити життєвий світ свого малюка неймовірним теплом і ласкою.

Третя строфа закриває вірш та містить певний висновок: *«Світ на променях своїх / До спочинку заколишу, / Щоб ніхто стоптать не міг / На землі вечірню тишу»*. Вона підсилює ідею трепетного збереження нічної тиші та затишку для дитини, як символу безпеки та гармонії. Ця строфа завершує вірш, залишаючи у читача відчуття внутрішньої гармонії та зв'язку зі світом природи.

Емоційний малюнок вірша ніжний і лагідний. Головні частини твору – це занурення у спокійну ніч та зіткнення цього образу з материнською турботою. Саме природа ночі символізує ту безмежність і ніжність, яку мати готова передати своїй дитині. Це створює гармонійний контраст та підкреслює силу материнської любові.

Щодо життєвої ситуації, що спровокувала написання поезії, то можна припустити, що це може бути момент народження дитини або, можливо, просто звичайна нічна тиша, коли мати підглядає за своїм сплячим немовлям.

Важливим залишається лишень те, що рядки створюють універсальний образ матері, яка турботою та ніжністю наповнює усі важливі миті в житті своєї дитини.

У вірші «Колискова» Дмитра Павличка відчуваємо глибоку спокійну атмосферу, яку автор створює за допомогою вишуканих художніх засобів. У цьому тексті він активно послуговується такою лексикою та поетичними образами, які спроможні передати ніжність материнської любові та захопити читача атмосферою нічної тиші.

Поетичний твір є виразним прикладом художньої майстерності, яка дозволяє передати глибокі почуття та образи через мову. Цей вірш відзначається особливою ліричністю та мелодійністю, що відображаються в обраному автором стилі та використанні поетичної лексики, яка є дуже обдуманною та мальовничою. Так, лексеми «ніч», «тиша», «зоря», «промені», «спокій» підсилюють відчуття всесвітньої гармонії, а слова «шляхи» та «планета» розширюють погляди на об'єкт опису, надаючи йому глибини.

Автор надає великого значення образам природи та ночі, які співвідносяться зі станом дитини, що спить. Зоря стає символом бажання матері берегти та освітлювати життя своєї крихітки. Образ матері, що нахиляється «від журби» над своїм немовлям, передає почуття ніжності, піклування та відданості.

Серед художніх засобів зустрічаємо епітети, метафори, порівняння. Так, епітет «золотий мох» відображає образ м'якості, передаючи відчуття тепла та надаючи пейзажу відтінку природної краси.

Метафора «*спи, моя дитино, спи, / стану я сама зорею*» виражає бажання матері захищати свою дитину, ставши її оберегом і ніжністю. Зоря тут символізує безпеку, якої набуває дитина завдяки присутності матері в її житті.

Зірка, що «*мерехтить в блакиті*», створює образ небесного світла, яке приголомшує своєю красою.

Порівняння «*ніч гойдається, мов дим*» викликає асоціації з ніжністю та легкістю, які характерні для такого природного явища.

За допомогою метафоричних образів автор зображує ніч, як щось надзвичайне, а зорю – як мерехтливу точку на небосхилі.

Поет послуговується таким художнім прийомом, як аналогія («мохом тиші золотим / кам'яні шляхи накриті»), за допомогою якого йому вдається зобразити заспокійливу картину м'якого моху, що покриває тверді каміння. Це ще можна сприйняти як метафору на позначення материнської любові, яка обгортає дитину турботою.

Важливою частиною вірша є його звернення до дитини. Лірична мова поета відображає ніжність та бажання захистити немовля від життєвих турбот. «Спи, моя дитино, спи» – ці слова звучать, як завірення в безпеці та захищеності.

Отже, художні засоби допомагають авторові створити неповторний образ матері, яка відчуває глибокий природний зв'язок зі своєю дитиною та світом. Вірш «Колискова» запрошує читача до миттєвого занурення у світ спокою, де материнська ніжність і нічна тиша гойдають дитячий сон.

Наприкінці твору образно вираженим є бажання нічної тиші та спокою. Важливим аспектом є використання асонансу – повторення голосних звуків в словах «заколишу» і «тишу», що відтворює приглушений звук нічної тиші та допомагає створити атмосферу спокою та гармонії.

Вірш «Колискова» Дмитра Павличка має амфібрахійний розмір, з акцентами на середній склад у словах. Це призводить до плавного та природного ритму тексту, що допомагає передати ніжну атмосферу материнського піснярства.

Для створення музичності та емоційної насиченості тексту поет використовує перехресне римування (АВАВ) в кожній строфі, як-от: *дим – золотим; блакиті – накриті; спи – журби; зорею – твоєю; своїх – не міг; заколишу – тишу.*

Поет послуговується такими стилістичними фігурами, як інверсія, риторичне звертання та повтори, які надають поетичному тексту особливої образності та емоційності.

Прикладом інверсії є строфа *«світ на променях своїх / до спочинку заколишу»*, де зворотній порядок слів створює певний ритмічний ефект та виокремлює образи.

Риторичним звертанням у вірші є фраза *«сти, моя дитино, сти»*, де мати промовляє до своєї дитини. Тут ми подибуємо і рефрен, що надає тексту особливої ритмічності та емоційної насиченості.

«Колискова» Д. Павличка знайшла відображення і в музичному мистецтві. Так, Олександр Білаш написав музику до поезії, а виконала її народна артистка України Лариса Остапенко у 2012 році.

Отже, у вірші «Колискова» Дмитра Павличка усі художні засоби, стилістичні фігури та прийоми, якими послуговується автор, допомагають збагатити текст поезії глибокими почуттями, образністю та ритмічністю, створюючи неповторну атмосферу спокою та турботи матері.

2.3. «Колискова для доні» Ліни Костенко

Ліна Василівна Костенко народилася 19 березня 1930 року в містечку Ржищеві Київської області в родині вчителів. У 1936 році сім'я переїхала до Києва, де майбутня поетеса закінчила середню школу [16, с. 12]. Ці скупі біографічні відомості стають хвилюючими поетичними мотивами, коли згодом авторка розповідає у віршах про біженські дороги воєнних років і про «балетну школу» замінованого поля, по якому їй довелося пройти, і про перший вірш, написаний в окопі.

Після закінчення середньої школи юна поетеса навчалася в Київському педагогічному інституті, а згодом – у Московському літературному інституті імені О. М. Горького, який закінчила у 1956 році [27, с. 29]. Ліна Костенко була однією з перших і найвизначніших молодих українських поетес, що з'явилися на межі 1950 – 1960-тих років. Збірки її поезій «Проміння землі» (1957) та «Вітрила» (1958) викликали великий інтерес у читачів і критиків, а книга «Мандрівки серця», видана в 1961 році, не тільки закріпила

його успіх, а й засвідчила справжню творчу зрілість поетеси й утвердила в її особі ім'я однієї з найпотужніших майстринь [9, с. 31].

Твір «Колискова для доні» – це ніжна, емоційна замальовка, в якій авторка висловлює свою безмежну любов до доньки. Текст вірша пронизаний почуттями неймовірного трепету, глибокої близькості між матір'ю та дитиною, а також бажанням подарувати доньці найкраще у житті.

Дитя моє, ночі безсонні.

Дитя моє, лагідні ранки.

Дитя моє, теплі долоні

І тихі, як сон, колисанки...

Ой, люлі, ой, люленьки-люлі.

Під вечір злетілися гупі,

Та й стали думать-гадати,

Що доні моїй дарувати.

Даруйте їй дні променисті,

І долю, і щастя безкрає.

А серце, ласкаве і чисте,

Вона і сама уже має [30, с. 336].

Твір «Колискова для доні» Ліни Костенко передає низку почуттів та настроїв, що змінюються від початку до кінця тексту. Так, читаючи перші рядки, відчуваємо ніжність, теплоту та глибоку материнську любов. Однак цей настрій поступово змінюється і стає більш відкритим, емоційно-вираженим.

Текст поезії «Колискова для доні» надихнув українського композитора Павла Ананійовича Дворського на створення музики до неї. На своєму ювілейному концерті «Стожари» у Києві (2001 рік) співак вперше виконав пісню.

Поетичний текст складається із трьох строф, кожна з яких несе певну думку та враження. Так, перша строфа відображає материнські клопоти, хвилювання, турботу та ніжність. Через потрійне звертання матері «дитя моє» переживаємо відчуття близькості та глибокого зв'язку. Закінчується строфа

згадкою про *«безсонні ночі»* та *«лагідні ранки»*, що вказує на контрастність.

Друга строфа пропонує антитетичний образ – голуби (гулі), які *«думають-гадають, / що доні моїй дарувати»*. Тут ми бачимо протиставлення між побажаннями матері та роздумами птахів.

Третя строфа завершується важливим побажанням матері: *«Даруйте їй дні променисті, / І долю, і щастя безкрає»*. Водночас ця думка є невизначеною і відкритою.

Поетична лексика вірша *«Колискова для доні»* Ліни Костенко є багатогранною та насиченою виразними засобами, що допомагають висловити почуття, образи та думки автора. Так, синоніми *«думать-гадати»* служать для підсилення враження і нюансування образів.

Перша строфа поезії передає ніжність та безмежну глибину материнської любові. Вірш одразу ж створює атмосферу затишку, де дитина перебуває під невсипущою опікою неньки, долю якої відтепер наповнюватимуть нічні безсонні години та *«лагідні ранки»*.

Далі настрій починає поволі змінюватись. У приспіві *«Ой, люлі, ой, люленьки-люлі»*, що звучить двічі, відчувається деякий почуттєвий збуджений настрій, що може вказувати на зміну емоцій. Співучі катрени схожі на обривки рефлексій, переповнені потоком неймовірної ніжності та тепла. Це може вказувати на те, що мати роздумує над майбутньою долею доньки, відчуваючи свою відповідальність за неї.

Зміна в почуттях і настроях зосереджує нашу увагу на тому, що авторка вирішує перетворити ніжну колискову на важливий акт передачі життєвих цінностей.

У вірші *«Колискова для доні»* Ліни Костенко образи грають ключову роль у створенні ніжної та емоційно насиченої атмосфери. Кожен із них, виражаючи особливі прагнення та бажання, надає твору специфічних емоцій.

Домінуюча преамбула тексту – своєрідна анафора (потрійне звертання матері: *«дитя моє»*) – одразу ж налаштовує читача на глибокі почуття жінки, що з народженням дитини змінила свій статус. Це створює емоційну основу

вірша і відображає його головну тему – материнську любов.

Колисанки, як особливий образ, символізують спокій та затишок. Вони є засобом висловлення любові та протекції. Вся сутність ідеї «Колискової для доні» втілюється в пісні саме такого жанру. Адже здебільшого лишень мати співає своїй дитині біля колиски задля того, щоб заспокоїти її та створити безпечну атмосферу сну.

Третій образ, переданий у назві «гулі», відображає думки й бажання матері, спрямовані виключно на те, аби подарувати доні щасливу долю.

Водночас усі ці образи створюють ніжну та емоційно заряджену атмосферу материнської любові та протекції. Вони допомагають передати почуття турботи та безумовної прив'язаності, які мати відчуває до своєї доньки.

Ліна Костенко, видатна українська письменниця і громадська діячка, здатна через свої твори відчувати пульс суспільства, здійснити глибокий аналіз людських почуттів та відобразити їх у віршованій формі [7, с. 203].

«Колискова для доні» – це приклад високої поетичної майстерності, де письменниця використовує різноманітні виразні засоби та синтаксичні прийоми, щоб передати глибокий сенс і почуття.

У вірші Ліна Костенко послуговується такими художніми засобами, як епітети («*лагідні ранки*», «*теплі долоні*», «*променисті дні*», «*безкрає щастя*», «*ласкаве і чисте серце*») та порівняннями («*тихі, як сон, колисанки*»). Вони допомагають змалювати образи і надати поезії емоційної насиченості. Вже у першій строфі авторка вживає епітети «*безсонні*» та «*лагідні*», які створюють контраст між незаспокоєністю ночей та ніжністю ранків. Це привертає увагу до філософського розуміння материнської відданості та дбайливості. Епітет «*серце ласкаве і чисте*» розкриває внутрішні якості доні, які вже є в ній.

У строфі «*тихі, як сон, колисанки*» порівняння зі сном, який дарує спокій та рівновагу, символізує бажання щасливого та спокійного життя для доні.

У приспіві натомість використовуються повтори «*ой, люлі*» та «*люленьки-люлі*», які створюють мелодійну структуру та надають поезії почуттів ніжності, спокою.

Вигук «ой» та звертання «дитя моє» створюють інтонаційну насиченість та підкреслюють близькість, емоційну призив'язаність матері з донею. Це є прикладом апелятива та адресності поетичного твору, коли автор звертається до конкретного адресата.

У вірші «Колискова для доні» Ліни Костенко відчуття музичності та ритму створюється завдяки вдалому використанню поетичної фоніки. Так, анафори «дитя моє», «ой, люлі» та епіфора «люлі» підсилюють ритмічний ефект та створюють пісенну, колискову атмосферу.

«Люлі, ой, люленьки-люлі» – яскравий зразок асонансу, що додає виразності звучання.

Зазначені звукові ефекти допомагають створити віршований образ, який сприймається як музичний та гармонійний. Маємо емоційний звуковий малюнок, який доповнює позитивні враження від прочитання вірша.

Отже, проаналізований нами поетичний шедевр виразно демонструє майстерність поетеси та її здатність виражати глибокі почуття через різноманітні виразні засоби. Художня тропіка та поетична фоніка, якою послуговується письменниця під час написання ліричного твору, надають йому глибокого багатогранного звучання та емоційної насиченості.

«Колискова для доні» Ліни Костенко – це приклад високої поетичної майстерності Ліни Костенко, яка здатна через свої твори передати найтонші почуття та відчуття, поглиблюючи зв'язок між поетом та читачем.

2.4. «Лебеді материнства» Василя Симоненка

Василь Симоненко народився 8 січня 1935 року в селі Біївці Лубенського району Полтавської області. Ріс без батька, мати працювала в колгоспі. У 1942 – 1952 роках майбутній поет навчався в школі: 4 класи – у Біївцях (1942 – 1946), решта – у сусідніх Єньківцях (1946 – 1947) і Тарандинцях (1947 – 1952). У 1952 році закінчив із золотою медаллю середню школу в Тарандинцях і вступив на факультет журналістики Київського університету імені

Т. Шевченка. Брав участь у Літературній студії імені Василя Чумака (СІЧ).

З 1957 по 1960 рік працював у газеті «Черкаська правда», потім з 1960 по 1963 роки – в газеті «Молодь Черкащини» кореспондентом, а також займався літературною творчістю.

У 1962 році Василь Симоненко став членом СПУ. Планував вступити до аспірантури Інституту літератури АН УРСР. За його життя вийшла єдина збірка «Тиша і грім» і казка «Цар Плаксій і Лоскотон».

У середині 1962 року поета жорстоко побили працівники міліції станції Тараса Шевченка (Сміла). Зважаючи на те, що влада всіляко боролася з Василем Симоненком, можна зробити висновок, що це побиття не було випадковим.

Поет помер 13 грудня 1963 року у черкаській лікарні (за офіційною версією, від раку) та похований у Черкасах.

У 1964 році вийшла посмертна збірка «Земне тяжіння» (книга була висунута (посмертно, 1965 р.) на здобуття Державної премії УРСР імені Т. Г. Шевченка, але лауреатом того року став М. Бажан. 15 років твори поета перебували у забутті. Лишень 1981 року вийшла книга «Лебеді материнства» з передмовою Олеся Гончара.

Вірш «Лебеді материнства» Василя Симоненка належить до філософської лірики. Цей текст пронизаний глибоким почуттям материнської любові, патріотизму та відданості Батьківщині.

Тема материнства є однією з центральних у вірші. Рожеві лебеді, мріючи крилами з туману, символізують материнську любов і покликання. Така ніжність і ласка передають глибокий зв'язок між матір'ю і дитиною.

У поетичному тексті яскраво відчитуємо філософські мотиви долі та призначення людини на Землі. Казка заглядає в шибу «сивими очима», що сприймаємо як суворе ставлення до реальності та розуміння власного буття на планеті.

Загальною ідеєю вірша є важливість вибору, який робить герой (у нашому випадку – син), і наголос на відданості Батьківщині. Зовнішній вибір (друзів чи

дружини), можна зробити за власним бажанням, але вибір матері та Батьківщини – це те, чому ми не підвладні. Адже *«можна вибрати друга і по духу брата, / та не можна рідну матір вибирати»*, як і у випадку з тим, що *“вибрати не можна тільки Батьківщину”*.

У вірші «Лебеді материнства» Василь Симоненко вміло використовує різноманітні художні засоби та лексичні стилістичні прийоми, щоб створити глибокі образи та передати філософську суть твору.

Мріють крилами з туману лебеді рожеві, / Сиплють ночі у лимани зорі сургучеві. / Заглядає в шибку казка сивими очима, / Материнська добра ласка в неї за плечима. / Ой біжи, біжи, досадо, не вертай до хати, / Не пуцу тебе колиску синову гойдати. / Припливайте до колиски, лебеді, як мрії, / Опустіться, тихі зорі, синові під вії. / Темряву тривожили криками півні, / Танцювали лебеді в хаті на стіні, / Лопотіли крилами і рожевим пір'ям, / Лоскотали марево золотим сузір'ям. / Виростеши ти, сину, вирушиши в дорогу, / Виростуть з тобою приспані тривоги. / У хмільні смеркання мавки чорноброві / Ждатимуть твоєї ніжності й любові. / Будуть тебе кликати у сади зелені / Хлопців чорночубих диво-наречені. / Можеш вибирати друзів і дружину, / Вибрати не можна тільки Батьківщину. / Можна вибрати друга і по духу брата, / Та не можна рідну матір вибирати. / За тобою завше будуть мандрувати / Очі материнські і білява хата. / І якщо впадеши ти на чужому полі, / Прийдуть з України верби і тополі. / Стануть над тобою, листям затріпочуть, / Тугою прощання душу залоскочуть. / Можна все на світі вибирати, сину, / Вибрати не можна тільки Батьківщину [55, с. 336].

Вірш «Лебеді материнства» Василя Симоненка має дуже доречну та гармонійну композицію, в якій кожна строфа займає своє особливе місце та відіграє важливу роль у вираженні загальної ідеї твору.

Так, перша строфа відразу привертає нашу увагу через образи *“рожевих лебедів”*, які *«мріють крилами з туману»*. Тут читач одразу ж занурюється в атмосферу мрійливості, звільнення від земних обмежень, відчуючи особливу таємничість, ніжність і прагнення піднятися вище.

У другій строфі у сон немовляти приходить разом із казкою і «материнська добра ласка», без якої неможливо викохати дитину.

Далі спостерігаємо за тим, як мати проганяє досаду, аби та не заважала «колиску синову гойдати» і не порушувала його сон. Вона запрошує до колиски сина лебедів, що символізують красу та вірність.

Основна ідея вірша висловлена у останніх строфах і звучить, мов заповіт: *«Можеш вибирати друзів і дружину, / Вибрати не можна тільки Батьківщину»*.

Усі строфи мають певну внутрішню логіку, але вони також пов'язані між собою за допомогою образів, символіки та повторюваних ідей, що дозволяє створити єдину гармонійну композицію, яка доповнює та підсилює глибокий зміст вірша.

Василь Симоненко, будучи талановитим поетом і працюючи водночас журналістом, послуговується здебільшого загальноновживаною лексикою.

Серед художніх засобів зустрічаємо епітети («лебеді рожеві», «зорі сургучеві», «сиві очі», «золоте сузір'я», «приспані тривоги», «хмільні смеркання», «мавки чорноброві», «сади зелені», «хлопці чорночубі», «білява хата»), метафори («мріють крилами з туману лебеді рожеві, / сиплють ночі у лимани зорі сургучеві»; «заглядає в шибку казка сивими очима»; «опустіться, тихі зорі, синові під вії»; «танцювали лебеді в хаті на стіні»; «лоскотали [лебеді] марево золотим сузір'ям»; «прийдуть з України верби і тополі, / Стануть над тобою, листям затріпочуть, / Тугою прощання душу залоскочуть»), порівняння («припливайте до колиски, лебеді, як мрії»).

Лебеді у колисковій Василя Симоненка є символом материнської любові та відданості.

Серед стилістичних фігур зустрічаємо повтори («Ой біжи, біжи, досадо»); градацію («Танцювали лебеді в хаті на стіні, / Лопотіли крилами і рожевим пір'ям, / Лоскотали марево золотим сузір'ям») та інверсію («Мріють крилами з туману лебеді рожеві, / Сиплють ночі у лимани зорі сургучеві. / Заглядає в шибку казка сивими очима»; «Припливайте до колиски, лебеді, як

мрії, / Опустіться, тихі зорі, синові під вії»; «Танцювали лебеді в хаті на стіні»; «Виростуть з тобою приспані тривоги»; «Будуть тебе кликати у сади зелені / Хлопців чорночубих диво-наречені»; «За тобою завше будуть мандрувати / Очі материнські і білява хата»; «Прийдуть з України верби і тополі»).

Зразком поетичного звукопису є анафора («*Можеш вибирати друзів і дружину, / Вибрати не можна тільки Батьківщину. / Можна вибрати друга і по духу брата, / Та не можна рідну матір вибирати*»), що надає певного ритму та виразності тексту.

Автор послуговується і звуковими прийомами. Так, за допомогою повторення приголосних звуків «т», «р» (зразок алітерації), як-от: «*Темряву тривожили криками півні*», «*Мріють крилами*», поет додає колисковій певного ритмічного ефекту.

За допомогою асонансу (повторення голосних звуків «и», «і») посилюється мелодійність поетичного рядка. Наприклад: «*Темряву тривожили криками півні*».

До сина, як продовжувача роду, мати звертається зі своїми побажаннями та настановами, говорячи про важливість родинних зв'язків і незаперечного зв'язку зі своєю країною – землею, де ти народився.

Прикладом звертання, що звучить з уст матері, як прохання, є строфа вірша: «*Ой біжи, біжи, досадо, не вертай до хати*».

У поезії зустрічаємо жіночі (напівм'які) рими: «*рожеві*» – «*сургучеві*»; «*досадо*» – «*гойдати*»; «*мрії*» – «*вії*»; «*пір'ям*» – «*сузір'ям*»; «*дорогу*» – «*тривоги*»; «*чорноброві*» – «*любові*»; «*зелені*» – «*наречені*»; «*дружину*» – «*Батьківщину*»; «*брата*» – «*вибирати*»; «*полі*» – «*тополі*»; «*затріпочуть*» – «*залоскочуть*»; «*сину*» – «*Батьківщину*».

Василь Симоненко послуговується парним римуванням, як-от: «*Мріють крилами з туману лебеді рожеві, / Сиплють ночі у лимани зорі сургучеві. / Заглядає в шибку казка сивими очима, / Материнська добра ласка в неї за плечима*».

Поетична творчість Василя Симоненка займає особливе місце в українській літературі. Твори письменника наповнені глибоким патріотизмом, почуттями любові не лише до рідної землі, але й до матері, коханої.

Вірш має глибокий зміст, що стосується не лишень любові до матері, але й патріотичного обов'язку кожного перед своєю Батьківщиною. Ця поезія не могла залишити осторонь українських композиторів. Платон Майборода та Анатолій Пашкевич написали музику до твору «Лебеді материнства». Чимала кількість виконавців виконували пісню: Народний хор КНУіМ, Рената Бабак, Капела бандуристів імені Тараса Шевченка та ін.

Отже, колискова «Лебеді материнства» Василя Симоненка вражає не лишень своєю поетичною майстерністю та мелодійністю, але й глибоким смислом, який залишає слід в серцях читачів. Цей твір відображає важливі аспекти національної ідентичності, патріотизму та любові до Батьківщини, посідаючи важливе місце в українській літературі.

2.5. Жанр колискової у творчості Миколи Вінграновського

Сучасному читачеві Микола Вінграновський найбільше відомий як поет-шістдесятник із модерністською ліричною манерою письма та широкою тематикою. Однак у творчості цього талановитого митця, крім естетично вимогливих зразків поезії, є й чимало епічних творів – оповідань, повістей та один історичний роман («Северин Наливайко»). Його тексти щедро доповнюють арсенал новаторських пошуків прозаїків 1960-тих років, зокрема Г. Тютюнника, Є. Гуцала, В. Шевчука, В. Дрозда, Р. Іваничука та ін. Ця іпостась художнього «я» М. Вінграновського заслуговує на предметну розмову в контексті його поетично-епічної спадщини та здобутків української прози 1960 – 1970-тих років.

Новаторська манера художньої прози М. Вінграновського змусила відгукнутися дослідників, хоча унікальні за своєю природою тексти митця ніби відтіснили їх на другий план, тож у розвідках літературознавців вони часто згадувалися побіжно. О. В. Зарецький упевнений, що «ключем до поезії

Вінграновського є його проза. З її казками, химерами, байками» [22, с. 54].

За словами І. Дзюби, М. Вінграновський у своїх повістях та оповіданнях «веселим, часом похмурим поетичним колоритом пов'язує світ людей і світ тварин, птахів, рослин, життя всього живого і «неживого». Крім того, в зображенні «персонажів» фауни він проявив себе не тільки як художник, а й – несподівано – як самобутній спостережливий натураліст (самобутній тому, що його спостереження межує з уявою і зливається з нею), а також, як блискучий «зоопсихолог» [15, с. 22]. Оповідання «Гусенятко» і «На добраніч» дають підстави цілком погодитися зі спостереженнями критика. У цих творах поетична фантазія допомагає автору заглибитися у незбагнений світ природи, поринути та показати його ніби зсередини.

Окремішнє місце в поетичному доробку Миколи Вінграновського займає його «Перша колискова»:

*Спи, моя дитино золота,
Спи, моя тривого кароока.
В теплих снах ідуть в поля жита,
І зоря над ними йде висока.
Спи, моя гіллячко голуба,
Тихо в моїм серці і щасливо.
За вікном хлюпочеться плавба
Твоїх літ і долі гомінливої.
Спи, моя дитинко, на порі.
Тіні сплять і сонна яворина...
Та як небо в нашому Дніпрі,
Так в тобі не спить хай Україна.
Хай вона не спить в тобі повік,
Бо вона – для тебе і для світу...
Люлі, мій маленький чоловік,
Капле сон сріблястий з верховіту... [10, с. 267].*

Лексика представлена власними назвами, що презентують нашу

Батьківщину (Україна, Дніпро); цікавим новотвором письменника (верховіт), що надає поезії образності та глибини.

Щодо художніх засобів, то поезія сповнена епітетами («золота дитина», «кароока тривога», «висока зоря», «голуба гіллячка», «сонна яворина» «сріблястий сон»); метафорами («в теплих снах ідуть в поля жита / і зоря над ними йде висока», «тіні сплять і сонна яворина», «капле сон сріблястий з верховіту»); порівнянням («та як небо в нашому Дніпрі, / так в тобі не спить хай Україна»).

Поетичні метафори створюють атмосферу гармонії з природою та бажання надійно захистити і підтримати дитину на її життєвому шляху.

Звертаючись до дитини, як до «кароокої тривоги» та «голубої гіллячки», автор зауважує на крихітній, вразливій і цінній істоті – немовляті.

Через порівняння «та як небо в нашому Дніпрі, так в тобі не спить хай Україна» Микола Вінграновський висловлює особливу єдність між дитиною та Україною, їх спільність та важливість одна для одної.

У вірші «Перша колискова» Миколи Вінграновського можна знайти кілька символів, які висвітлюють зв'язок між дитиною та рідною землею. Наприклад, лексему «зоря» можемо розглядати як символ надії, світла та безпеки, що впливає на почуття комфорту та захищеності дитини. Поля жита можуть символізувати плодючість, родючість та плекання, що супроводжуються ароматами та образами, які передає вітер. «Яворина» може представляти собою символ стійкості, міцності та відданості, що створює почуття спокою та безпеки. Ці символи створюють атмосферу єднання та глибокого зв'язку між дитиною та рідною землею. Вони додають поезії глибини, змісту та емоційної сили та не тільки виражають почуття матері, але й стають символами української природи, народу та його спільного спадку.

Щодо стилістичних фігур, то автор послуговується анафорою, як-от: «Спи, моя дитино золота, / Спи, моя тривога кароока»; «Спи, моя гіллячко голуба»; «Спи, моя дитинко, на порі».

Використання єдинопочатку допомагає створити особливу атмосферу та

підкреслити певні емоційні нюанси у вірші. Повторення слова «*спи*» в кожній строфі створює ритмічний пульс, який може нагадувати серцебиття матері, яка співає колискову. Такий ритмічний вплив може мати релаксуючий ефект на дитину, сприяючи її заспокоєнню та засинанню.

Крім того, анафора також допомагає підкреслити тільки позитивні та теплі моменти, які пов'язані зі сном дитини. Кожне повторення лексеми «*спи*» є своєрідним підтвердженням та обіцянкою матері дитині, що найважливіше зараз – це спокій, турбота та безпека. Таке використання анафори підсилює емоційний зв'язок між читачем і текстом поезії, викликаючи почуття ніжності та розуміння.

Важливо відзначити, що анафора в «Першій колисковій» створює враження повторення та неперервності – ніби ці слова лунають, мов ехо, протягом усього вірша, створюючи цілісну картину та відображаючи невіддільність материнського зв'язку з дитиною.

У ліричному наративі поет спрямовує свої слова безпосередньо до дитини, створюючи враження, наче він співає їй колискову чи розповідає теплу казку. Це призводить до того, що читач відчуває близькість та інтимність з автором твору. Такий підхід створює особливий емоційний зв'язок між читачем та віршем, надаючи відчуття особистого спілкування.

Використання ліричного наративу у «Першій колисковій» допомагає передати глибокий зв'язок між матір'ю та дитиною, а також відчуття ніжності та турботи, які є центральними у вірші. Поет створює ілюзію того, ніби він сам стоїть поруч і співає колискову, намагаючись передати свою любов та підтримку маленькій дитині.

Такий ліричний наратив також дозволяє створити атмосферу ніжності та тепла, які є характерними для колискових. Читач заглиблюється у світ турботливої матері, яка колисковою намагається донести до дитини всю свою любов і турботу.

У вірші «Перша колискова» Микола Вінграновський розкриває найніжніші почуття матері до своєї дитини та передає глибоку любов до рідної

України. Звертання «*гіллячко голуба*» допомагає авторові втілити відчуття бажання захистити свою дитину, навіть уявно, від усього лиха та зробити її життя щасливим і сповненим гідності. Лексема «*гіллячка*» у зазначеному контексті вказує на ніжність, крихітність і вразливість дитини, натомість прикметник «*голубий*» символізує небесну чистоту, невинність і безпеку. Таке поєднання викликає глибокі почуття ніжності, турботи та найкращих побажань для малюка.

У вірші відбувається злиття образів дитини та рідної України. Автор вбирає в себе долю батьківської турботи та відповідальності за майбутнє своєї дитини, звертаючи особливу увагу на почуття гордості за приналежність до своєї країни.

Звернення до України як до матері, що не спить в дитині, підкреслює велике значення рідної землі, її історії та культури для виховання нового покоління. Адже рідна країна є частиною національної та історичної свідомості людини, яка відчуває глибоку прив'язаність до своєї батьківщини. Автор визначає Україну як невід'ємну частину життя і прагне, щоб ця любов до Батьківщини була вічною у серці дитини.

Отже, серед особливостей поезики М. Вінграновського – ліричне відображення реалій предметного і духовного буття, асоціативність художньої думки, образність, ритмічність мови.

Художні засоби, якими послуговується поет, допомагають передати глибокі емоції, створити відчуття образності та збагатити текст виразовими можливостями.

2.6. «Колискова маленькому киянину» Бориса Олійника

Борис Ілліч Олійник народився 22 жовтня 1935 року в селі Зачепилівка Полтавської області. Вірші почав писати ще в школі. Він «прямував до п'ятого класу Цахепилівської семирічної школи» [25, с. 109], коли побачив у новосаншарівській районній газеті «Ленінська вісь» свій невеликий вірш і власне прізвище.

У 1953 році після закінчення школи майбутній лірик вступає на факультет журналістики Київського університету імені Т. Г. Шевченка, а з 1958 – починає працювати в редакції газети «Молодь України». Як поет і журналіст він часто їздив у відрядження, особливо на Лисичанський хімзавод – визначну молодіжну будівлю тих часів. Вже значно пізніше, у 2020 році, Борис Ілліч надрукує документальну повість «За Сіверським Дінцем». А до цього часу переживання дитинства та юності ляжуть в основу першої збірки поезій «Б'ють у крицю ковалі» (1962) – книги про повоєнні часи, пережите особисто та про пережите народом.

Друга збірка – «Двадцятий вал» (1964) – відзначена республіканською комсомольською премією імені М. Островського. Б. Олійник пише своєрідні поетичні «портрети» – монологи про трудівників – як-от: хворого селянина, інваліда з фронту («Дядько Яків»), «розмову» зі скромним учителем В. І. Левковичем («Формула»), вірш «Пісня», присвячений М. Рильському; автобіографічні нотатки «Про себе».

З'являються збірки «Вибір» (1965), «Коло» (1968), «Відлуння» (1970), «Рух» (1973). Вражає розмаїття поетичної творчості Бориса Олійника: задушевне й ліричне слово про матір (збірки «Пісня про матір» /2004/ та «Сива ластівка» /1995/); філософський роздум про непорушність зв'язку людини із землею («Заземлення»); таємне, інтимне («Дума про Аеліту», «Ти чекаєш...»). Сповнені драматизму й конфлікту тексти: «Балада про вогонь і начала», «Перстень», «Триптих пильності», «Обережно», низка віршів із циклу «Коло» та ін. Вражає публіцистичність «Триптиху пильності» та такого ж чилійського триптиху «На тривожній струні». Ліризму сповнені цикли «Сковорода і світ», «Досвід», «На лінії тиші», «При гончарному крузі. Олесеві Гончару», «Сиве сонечко моє. Пам'яті матері». Навпаки, драматичні, гострі поезії – «В рамі прицілу», «Прометей приручений», «Про черги», «Погоня... І постріл...». Поет застосовує також умовність, вигадку, елементи казки, фантастики, алегоричну та символічну образність у таких творах, як «Принцип», «Про середину», «Притча про ноги», «Притча про славу», «У поета гроші завелись» та ін. У

збірці «Заклинання вогню» (1978) письменник вмістив цикл віршів «Від Білої хати до Білого дому...».

Найбільш відомими та значними текстами Б. Олійника є: твір «Сиве сонце моє», що складається з дев'яти частин; поема-цикл «У дзеркалі слова»; історичний твір «Дума про місто», написана до 1500-річчя Києва.

Поет – лауреат Державної премії СРСР (1975, за книгу «Стоїмо на землі») та Державної премії УРСР імені Т. Г. Шевченка (1983, за книги «Сива ластівка», «В дзеркалі слова», «Дума про місто»).

Свою творчу роботу завжди поєднував з активною громадською діяльністю. Відомий державний діяч: обирався депутатом Верховних Рад СРСР (з 1989 по 1991 рік – заступник голови Ради національностей Верховної Ради СРСР). З 1976 року – секретар правління Спілки письменників України, секретар правління Спілки письменників УРСР, секретар партійного комітету Київської письменницької організації.

У 1991 та 2010 – 2016 роках – голова Комітету Національної премії України імені Тараса Шевченка.

Творчість Бориса Олійника відзначається надзвичайно вишуканою лексикою та художніми засобами, що створюють глибокий імпресіоністичний образ. Вірш дарує читачеві можливість зануритися у віртуозно витканий образний світ, заповнений емоціями та національним духом:

Спи, мій маленький киянине, люлі,

Спи, мій роменовий цвіт!

Щедро тобі накували зозулі

Цілих п'ятнадцять століть.

Скільки прислали дарунків і ласки

Із багатомовних країв!

Кий-сивоус передав тобі казку

Аж із полянських гаїв.

Либідь русява тобі колискову

Грає на струнах Дніпра,

*Дарниця стелить дорогу шовкову,
 Вишиту ниттю добра.
 Спи, мій маленький киянине, люлі,
 Спи, мій калиновий цвіт!
 Хай накують тобі щедрі зозулі
 Миру на тисячу літ!
 Спи, мій маленький киянине, люлі,
 Спи, мій калиновий цвіт!
 Хай накують тобі щедрі зозулі
 Миру на тисячу літ! [45, с. 52].*

Автор використовує широкий спектр художніх засобів для створення яскравих образів та відтворення почуттів. Борис Олійник застосовує у творі здебільшого побутову лексику, яка надає тексту національного колориту та збагачує образи глибинними відтінками української культури. Так, лексеми «киянин», «роменовий, калиновий цвіт», «зозулі», власні назви «Дніпро», «Дарниця», сповнені емоційністю, звучать вкрай символічно. Рідковживаним є слово «многомовний» (те саме, що багатомовний).

Що стосується художніх засобів, то відзначимо використання автором епітетів («многомовні краї», «русява Либідь», «шовкова дорога», «щедра зозуля»); метафор («Кий-сивоус передав тобі казку /Аж із полянських гаїв. / Либідь русява тобі колискову / Грає на струнах Дніпра, / Дарниця стелить дорогу шовкову, / Вишиту ниттю добра»).

Ріка Дніпро виступає символом національного духу українців.

Композиція вірша «Спи, мій маленький киянине» Бориса Олійника вибудована в такий спосіб, що дозволяє передати глибокі почуття та національний дух, водночас створюючи стрункий та зв'язаний за думкою образ. Основний настрій твору можна охарактеризувати як глибоко патріотичний, сповнений любов'ю та повагою до давньої історії нашого народу. Автор наповнює поетичні рядки особливою ніжністю.

Основною думкою твору є гордість за свій народ, його історію та

спільність національних цінностей.

Стрункість побудови вірша забезпечується послідовним розгортанням ідей та образів. Лірична ситуація, описана у поетичному тексті, може бути охарактеризована як національно-патріотична. Відбувається спілкування ліричного героя з маленьким киянином, що символізує передачу національних цінностей та духу нащадкам. Поет-оповідач звертається до українського народу через образ дитини.

Емоційний малюнок вірша наповнений почуттями гордості, ніжності, патріотизму та бажання миру. Життєва ситуація, що спровокувала переживання автора, може бути пов'язана з часом написання вірша. Очевидно, що Борис Олійник прагнув підтримати національний дух та почуття патріотизму в роки, коли Україна знаходилася в складних історичних умовах.

Вірш «Спи, мій маленький киянине» має чітку композиційну побудову: складається із п'яти катренів, кожен з яких має свою функцію та передає певний аспект ідеї твору.

Так, перша строфа розпочинає вірш і вводить нас у ліричний світ героя, даруючи неймовірний спокій і благодать: *«Спи, мій маленький киянине, люлі, / Спи, мій роменовий цвіт!»*. Далі автор зосереджує свою увагу на часовому проміжку (п'ятнадцять століть), коли національні цінності щедро передавалися від покоління до покоління. Ця строфа становить емоційну базу вірша.

Далі автор зосереджує свою увагу на конкретних символах, як-от: *«Либідь русява тобі колискову / Грає на струнах Дніпра, / Дарниця стелить дорогу шовкову, / Вишиту ниттю добра»*. Це нагадує кожному читачеві про важливі цінності та культурний спадок, який приймаємо як найвартісніший дарунок від попередніх поколінь.

Останній катрен завершує вірш щирими побажаннями поета, висловленими тому, хто лишень народився і прийшов саме на цю Богом благословенну землю: *«Спи, мій маленький киянине, люлі, / Спи, мій калиновий цвіт! / Хай накують тобі щедрі зозулі / Миру на тисячу літ!»*. Це ліричне завершення колискової підсумково передає загальну ідею та заклик до

збереження національних цінностей і миру на майбутні роки.

Дактиль, яким послуговується Борис Олійник під час написання поезії («*Спи, мій маленький киянине, люлі*»), надає її структурі особливого ритму, музичності та емоційності.

Під час написання поезії автор послуговується перехресним римуванням (абаб), що також надає тексту певної ритмічної варіативності, як-от:

Спи, мій маленький киянине, люлі, (а)

Спи, мій роменовий цвіт! (б)

Щедро тобі накували зозулі (а)

Цілих п'ятнадцять століть (б).

Така римована схема наповнює катрен гармонійним звучанням.

Серед стилістичних фігур поет застосовує анафору («*Спи, мій маленький киянине, люлі, / Спи, мій роменовий цвіт! / Спи, мій маленький киянине, люлі, / Спи, мій калиновий цвіт!*»), коли однаковий початок рядків лишень посилює головну ідею вірша, та інверсію («*Щедро тобі накували зозулі*»; «*Хай накують тобі щедрі зозулі / Миру на тисячу літ!*»).

Алітерація, як один із стилістичних прийомів, створює ритмічну гру та забезпечує особливу музичність рядків: «*Спи, мій маленький киянине, люлі*», «*Спи, мій калиновий цвіт!*». Цей прийом також підсилює образність звучання слова.

Ритмічності та гармонії віршованим рядкам «*Спи, мій маленький киянине, люлі, / Спи, мій калиновий цвіт!*» надає асонанс (голосні звуки «і» та «и»).

Поетичний текст є звертанням автора до маленького киянина, який уособлює собою майбутнє України.

Таким чином, колискова «Спи, мій маленький киянине» є яскравим зразком поетичної майстерності автора, який у своєму Слові втілює глибокі почуття патріотизму.

Ця поезія відзначається використанням різноманітних поетичних прийомів, які сприяють створенню виразного звукового малюнку і підсилюють емоційність та образність твору. Відзначимо також, що віршована колискова

наближається до народного співу, адже вона сповнена своєрідним ритмом і мелодійністю.

Легендарна українська співачка Ніна Матвієнко має в своєму репертуарі понад 250 пісень різних жанрів: колядки, щедрівки, веснянки, колискові і т.д. Її називають берегинею української поезії. Співачка взяла до свого репертуару й пісню «Колискова маленькому киянину», музику до якої написав Олександр Білаш. Саме у її виконанні поезія отримала друге життя і увійшла до альбому «З маминих долонь».

Твір Бориса Олійника – це поетична композиція, яка відзначається не лише прекрасною виразністю, але й глибоким патріотизмом. Вона викликає певну ностальгію за минулим, але водночас передає і надію на майбутнє, що звучить через побажання: *«Хай накують тобі щедрі зозулі / Миру на тисячу літ!»*.

Ця колискова може вважатися певним обрядовим текстом, що звучить як пісня для маленьких дітей, нагадуючи про спільність поколінь, зв'язок із Батьківщиною та вічний рух часу.

Висновки до II розділу

У другому розділі наукового дослідження, який присвячений аналізу колискових пісень у поетичному доробку шістдесятників, виявляємо загальну тенденцію до відображення образу дитини як першооснови духовного буття людини. Це явище якнайкраще проявляє себе у творчості таких визначних представників цього покоління, як Дмитро Павличко, Ліна Костенко, Василь Симоненко, Микола Вінграновський та Борис Олійник.

Образ дитини у творчості шістдесятників не лише символізує чистоту і невинність, але й стає втіленням надії на краще майбутнє, на зміни в суспільстві, в його поглядах і цінностях.

Колискова пісня наповнює дитину турботою, теплом та ніжністю ще з її народження. Як жанр усної народної поетичної творчості, вона отримує нове життя і звучання у доробку шістдесятників, набуваючи нового сенсу та

глибокого філософського підтексту. Колисанка стає способом висловлення мрій, прагнень тих, хто творить її.

Ліна Костенко в поезії «Колискова для доні» відтворює ніжну материнську турботу, але водночас розкриває універсальний образ жінки-матері, яка передає доні цінні життєві уроки.

Дмитро Павличко, використовуючи форму колисанки, розповідає про невідомий світ, який відкриється перед дитиною, про мрії, сподівання та страхи. Він створює образ дитини, яка виростатиме активним, свідомим громадянином.

Василь Симоненко в колисковій «Лебеді материнства» виходить на метафоричний рівень, де образ дитини є символом життя та надії, а материнство – втіленням найвищих людських цінностей.

У творчості Миколи Вінграновського колискові пісні набувають образу вільної, незалежної душі, яка тягнеться до висот, до нових горизонтів. Для поета дитина стає символом боротьби за свободу та найкращі ідеали людини.

Вірш Бориса Олійника «Колискова маленькому киянину» підкреслює національний аспект і традиції, пов'язані з Києвом. Дитина стає символом майбутнього покоління, яке продовжуватиме збагачувати національну спадщину свого народу, утверджуючи його культурну ідентичність.

Таким чином, у другому розділі магістерської роботи ми встановили, що образ дитини у колискових піснях шістдесятників відіграє роль першооснови духовного буття людини. У колисанках поети відображають прагнення людини до щасливого майбутнього, висловлюють глибокі філософські та громадянські почуття.

РОЗДІЛ III

КОЛИСКОВА ПОЕТІВ-ШІСТДЕСЯТНИКІВ У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

3.1. Коліскова шістдесятників у контексті української літератури: специфіка та особливості жанру

Літературний процес є невід’ємною складовою культурної спадщини кожної нації. Він відображає інтелектуальний розвиток суспільства, його цінності та погляди на світ. Українська література, як і будь-яка інша, пройшла крізь численні етапи та напрями, одним із яких є шістдесятництво – літературний рух, що сформувався в 1960-тих роках в Україні та суттєво вплинув на розвиток літератури та суспільства в цілому. Одним із цікавих аспектів такого явища стало його відображення у творчості письменників, які надавали своїм текстам особливої форми та змісту.

Шістдесятництво – це не лише літературний рух, а й своєрідна платформа для вираження думок, які висуваються стосовно політичного режиму, соціальної справедливості, національної самосвідомості та інших актуальних питань. Цей період в історії української літератури, що досягнув своєї пікової активності в 1960-тих роках, став особливим явищем в суспільстві. Він відображав духовний героїзм поколінь, що зростали під тоталітарним режимом, але зуміли зберегти віру в свободу, справедливість та національну гідність [41, с. 132].

Українські письменники того часу, зокрема Дмитро Павличко, Ліна Костенко, Василь Симоненко, Микола Вінграновський та Борис Олійник активно використовували літературу як засіб висловлення своїх переконань та прагнень. Їхні твори стали символами протесту, викликом до духовного пробудження нації. Літературна майстерність об’єднувалася з глибоким зануренням у сутність українського національного буття. Вони розкривали гострі проблеми суспільства та індивідуальної долі, не ухиляючись від критики влади, цензури та аморальності.

Своєрідною рисою шістдесятництва було не лише піднесення національного духу, а й об'єктивне відображення реальності. Це був час «реалізму душі», коли автори, незважаючи на тиск режиму, прагнули змалювати правдиву картину життя. Їхні твори стали дзеркалом, у якому суспільство могло побачити свої недоліки, але й надії.

Поетична мова митців цієї доби стала символом національної ідентичності. Письменники дбали про чистоту та елегантність українського Слова, прагнули до розквіту, збагачення його запасу, бо чітко усвідомлювали і розуміли, що мова – це ключовий аспект національної самосвідомості. Це відображалось як у віршах, так і в прозі, ставши неодмінною ознакою літературного руху.

Ведучи мову про потужний рух шістдесятників, неможливо обійти увагою його соціокультурний контекст. Цей період сходився з часами змін в українському суспільстві – процеси розкриття національної свідомості, боротьби за права та свободу. Перебудова суспільства відбувалася не лише на політичному рівні, але й у сфері культури, літератури, мистецтва.

Водночас шістдесятництво було складною епохою, пов'язаною з обмеженнями, цензурою та репресіями. Багато з творців цього руху стикалися з переслідуваннями за свої переконання, зазнавали вимушених обмежень у публікаціях та виступах. Однак ці труднощі не зламали їхньої волі та духу. Історія шістдесятництва – це також історія духовної стійкості, віри в майбутнє та незламності перед темними реаліями свого часу.

Колискова пісня є одним із найніжніших та найчуттєвіших жанрів в українській літературі, що має величезний вплив на формування емоційного простору та сприйняття світу. Відтінки та значення цього жанру значно поглибилися під час шістдесятницького літературного руху, коли письменники вирішили висловити свої ідеї, переживання та погляди на світ через призму ніжності та лірики колискової поезії.

Дмитро Павличко – видатний український поет, перекладач, літературний критик, публіцист, громадський діяч, творчість якого сповнена особливим

ліризмом. Так, його «Колискова» передає надзвичайні почуття матері, що турбується про майбутню долю своєї дитини.

Поет майстерно поєднує у своєму вірші індивідуальну турботу матері з загальнолюдськими питаннями екології. Це стає особливо актуальним у сучасному світі, де питання збереження навколишнього середовища набувають все більшої ваги.

У своїй колисковій Дмитро Павличко водночас оспівує красу природи, вразливість дитячого світу та закликає до збереження довкілля для майбутніх поколінь. Твір поета знаходиться на перетині естетичного сприйняття та соціальної активності, де автор намагається показати, як турбота про сокровенне – рідне дитя – тісно переплітається з обов'язками, які стосуються охорони довколишньої природи.

Ліна Костенко – видатна українська поетеса, творчість якої – це палаюча свічка, що заповнює нашу свідомість, надихаючи на роздуми про минуле та майбутнє. У її віршах кожне слово, мов палітра вишуканого художника, який створює візуальні образи за допомогою мовних засобів. Віртуозне використання найрізноманітніших художніх засобів та образів надає її поезії особливого емоційного звучання та насиченості. Завдяки геніальному володінню Словом її творчістю захоплюється вже не одне покоління українців.

Вірші поетеси відзначаються не тільки красою мови, але й внутрішньою силою. Кожен рядок, кожне слово несе в собі завдання – розкрити душу, поділитися думками та емоціями. Її «Колискова для доні» має відчутно глибокий символічний зміст. У своєму поетичному слові мисткиня втілює багатогранну ніжність та ласку, яку мати дарує своїй дитині, а також бажання забезпечити її щасливим та безтурботним майбутнім.

«Колискова для доні» від Ліни Костенко втілює у собі найніжніші побажання та настанови матері своїй доньці. У цих рядках поєднуються ніжність материнства, відданість і спогади про дитячі роки. Цей поетичний текст – гімн материнській любові, яка не знає ні меж, ані обмежень.

Вірш відображає величність материнства, його безмежну любов та

підкування. Він є яскравим прикладом того, як високе поетичне мистецтво може передати глибокі почуття та емоції, а також змусити нас роздумувати про значущість родинних зв'язків та людської душі.

У колисковій Василя Симоненка можна відчувати силу його поетичного сприйняття подій того часу, коли Україна була під тотальним гнітом репресивної машини соціалістичного реалізму. Поет, звертаючись саме до такого поетичного жанру, тонко підкреслює надзвичайну важливість патріотичного виховання, пробудження національної свідомості навіть у найтяжчі часи.

У вірші «Лебеді материнства» поет передає глибину і вартісність патріотичних цінностей, зокрема – важливість вибору Батьківщини, яка завжди залишається незмінною незалежно від інших обставин. Автор вбудовує глибокий емоційний зв'язок між батьком і сином, між цілими поколіннями, що посилює важливість національних коренів та спадщини людини.

Така поетична лірика відображає внутрішні переживання Василя Симоненка, його віру в майбутнє України, у відновлення її незалежності та гідності. Він допомагає читачам чітко зрозуміти, як глибоко може впливати поетичне слово на формування національної свідомості та почуття гордості за свою країну.

«Перша колискова» Миколи Вінграновського насичена тематикою надважливого значення глибоких національних і родинних цінностей у житті кожної людини. Цей вірш можна розглядати як своєрідну літературну пісню, в якій автор намагається передати не тільки особисті почуття батьківської любові, але й загальнолюдські цінності, які є важливими для будь-якого народу та його культури.

Перш за все, поезія акцентує увагу на ролі родини як основної одиниці суспільства. Саме мати бере на себе найважливішу функцію – подарувати своїй дитині ласку, теплоту серця, спокій та безпеку. Це відчуття спорідненості, зв'язку між найближчою людиною та дитиною, найтепліше та найзагартованіше, – репрезентує справжність та вірність національних традицій

і цінностей.

Автор звертається до глибоких національних питань, підкреслюючи важливість України для дитини. Незалежність та національна гордість – це не просто поняття, це живі почуття, які мають жити і наповнювати серце кожного громадянина. Саме такі життєві та моральні цінності поет намагається майстерно вбудувати у свій шедевр.

Отже, «Перша колискова» Миколи Вінграновського – це не тільки вираз материнської ніжності та почуттів до дитини, а й важливий твір, що нагадує нам про значення патріотичного виховання у кожній родині. Цей вірш спонукає до роздумів про те, як важливо ще з немовляти в душі кожної дитини формувати високі почуття національної гідності та патріотизму. Адже на цьому будується як власне майбутнє, так і майбутнє своєї країни.

“Колискова маленькому киянину” Бориса Олійника також зосереджує свою увагу на глибинних духовних цінностях. Поет послуговується такою образною системою, яка сповна допомагає читачеві досягнути духовної гармонії, спокою та розуміння світу навколо. Часто в його творах можна помітити відображення моментів, що стосуються національної історії та культури. Це підкреслює глибинний зв’язок поета з народом та його національною спадщиною.

Борис Олійник здатний був втілювати у своїх віршах мотиви співпереживань, національної боротьби та труднощів, які випали на долю українського народу. Його твори можуть викликати глибоке відчуття співчуття до тих, хто віддав своє життя за боротьбу, волю та незалежність української держави.

Важливо зазначити, що поет дуже чутливо ставився до рідної мови, культурних традицій рідного народу. Він ретельно добирав ту лексику та поетичні образи, які найповніше втілювали почуття та думки всього українського народу. Це надавало його творчості особливої атмосфери, наповненої щирими емоціями та глибоким змістом.

Так, колискова «Спи, мій маленький киянине», написана автором, містить

багато любові й ніжності, віри в щасливий завтрашній день прийдешніх поколінь, у щедрість великої дороги майбутнього покоління.

Отже, колискові шістдесятників є цінним літературним явищем, яке відображає духовність та ідеали покоління, що жило в часи соціальної та політичної напруги. Цей жанр став засобом виразу бажання до свободи, національної гідності та збереження національної спадщини. Ці твори містять глибокий символізм, соціальний підтекст та емоційну насиченість, що робить їх важливим аспектом української літературної спадщини. Дмитро Павличко, Ліна Костенко, Василь Симоненко, Микола Вінграновський та Борис Олійник залишили свій непроминальний слід у цьому жанрі, вклавши в свої художні тексти патріотичні погляди, особисті найінтимніші емоції, власні прагнення та почуття.

3.2. Авторські колискові пісні шістдесятників як невід’ємний складник формування національної літературної спадщини

Коліскові пісні в українській літературі завжди відігравали важливу роль у формуванні національного літературного надбання. Вони є важливими символами та відображенням духовної спадщини народу. Сьогодні особливої актуальності набувають колискові пісні поетів-шістдесятників – покоління митців, які активно діяли у 1960-тих роках і стали символами літературного відродження в Україні [4, с. 141].

Твори поетів-шістдесятників, що належать до цього жанру, мають особливе значення як елемент національної літературної спадщини. Авторські колискові пісні періоду початку 60-тих років XX століття відображають основні цінності, ідеали та емоції, що визначали той час. У цих творах переважають мотиви ніжності та турботи про дитину. Водночас зазначені тексти виступають і засобом вираження протесту, будучи символом непоодинокості у боротьбі з тогочасним тоталітарним режимом.

Коліскові пісні, написані Дмитром Павличком, Ліною Костенко, Василем Симоненком, Миколою Вінграновським та Борисом Олійником, мають

унікальні риси, характерні лишень для цієї доби. Митці через ці тексти поетизують повсякденне життя, використовують символіку та метафори для передачі глибоких почуттів та емоцій. Ці твори зближують поетів зі своїми слухачами, зачіпаючи найглибші струни їхньої душі.

Чимало колискових, створених поетами цієї доби, мають глибокий національний контекст і передають любов до Вітчизни, виражаючи духовні цінності українського народу та актуалізуючи проблему національної гідності. Саме ці пісні збагачують українську літературу, її культуру та історію, сприяючи формуванню національної свідомості та ідентичності нашого народу.

Письменникам, працюючи у зазначеному жанрі, вдалося відобразити непереборні бажання кожного українця захистити майбутні покоління від репресивного режиму і побудувати справедливу суспільну систему. Ці твори, порушуючи тему материнства, говорячи про роль жінки в тогочасному суспільстві, містячи глибокий підтекст суспільної критики, є також особливим проявом протесту проти тоталітаризму. У них – материнські почуття турботи та любові до дитини. Крім того, колисанки надають жінкам голосу в суспільному дискурсі та об'єднують їх у боротьбі за свободу та права.

Колискові пісні, написані шістдесятниками, мають неперевершену поетичність і глибокий зміст, які роблять їх важливим елементом національної літературної спадщини. Вони є свідченням того, як творчість може стати засобом боротьби за свободу, національну гідність та права людини.

У досліджуваному нами жанрі усної народної поетичної творчості – колискових піснях, написаних на початку та в середині 1960-тих років ХХ століття, переважає образ України та її багатостражденного народу. Вони відображають гіркоту розлуки з власною землею, національну самосвідомість та бажання зберегти та повернути свою незалежність [5, с. 162].

Колисанки шістдесятників займають своє особливе місце у вітчизняній культурі. Мелодійність, поетичність та емоційна вага цих текстів перетворюють їх на незабутні твори мистецтва, що збереглися як символи боротьби за свободу та спротив тоталітарному режиму.

Сьогодні колискові пісні шістдесятників не втратили своєї актуальності. Вони надихають та об'єднують покоління, нагадуючи про важливість свободи, гідності та духовності. Поетичні твори стали символом непохитної віри в людські цінності та ідеали, які не знищуються часом.

Ці літературні шедеври займають своє особливе місце у серці кожного українця. Ставши частиною національної культурної спадщини, вони і надалі надихають нові покоління. Їхні слова і мелодії, будучи рупором свободи та гідності, продовжують жити, ширячись серед тих, хто і в сьогоденній буремний час війни в Україні з російським агресором шукає істини, справедливості та любові.

Висновки до III розділу

Вплив колискових поетів-шістдесятників на українську літературу простежуємо відповідно до важливих аспектів взаємодії цього жанру з літературою та його внеском у формування національної культурної спадщини. Жанр колискової пісні у творчості шістдесятників є складовим елементом як поетичної творчості митців, так і всього літературного процесу XX століття.

Колисанка має свої специфічні особливості, що вирізняє її з-поміж інших поетичних творів. Відомі поети-шістдесятники Дмитро Павличко, Ліна Костенко, Василь Симоненко, Микола Вінграновський та Борис Олійник вдало використовували цей жанр для висловлення своїх почуттів, думок, а також для акцентування національної ідентичності та патріотизму.

У зв'язку з тим, що колискові пісні писалися “мовою матері”, вони були невід'ємною частиною культурного коду того часу. Твори містили у собі інформацію про духовну спільноту, турботу про майбутнє, почуття любові та підтримки. Поети-шістдесятники вдало втілювали в своїх віршах не лише індивідуальні почуття, але й колективні, національні емоції, що зробило їхні тексти актуальними й важливими і сьогодні.

Коліскові поетів-шістдесятників посідають важливе місце у формуванні національної літературної спадщини. Адже ці письменники активно розвивали

українську мову, сприяли утвердженню національної свідомості, акцентували свою увагу на історичних подіях та боротьбі за незалежність. Їхні твори стали своєрідною ареною висловлення глибоких філософських роздумів та емоційних переживань, що віддзеркалювали важливі аспекти української душі. Вони надовго залишаться в історії української літератури як символ національної ідентичності, патріотизму та глибоких гуманістичних цінностей.

РОЗДІЛ IV

МЕТОДИЧНЕ РОЗРОБЛЕННЯ ВИХОВНОГО ЗАХОДУ НА
ТЕМУ: «У ВЕЧІРНІХ ОБІЙМАХ КОЛИСКОВИХ ПІСЕНЬ» (НА
МАТЕРІАЛІ АВТОРСЬКИХ ТВОРІВ ПОЕТІВ-
ШІСТДЕСЯТНИКІВ)

Вступ

Тема колискових пісень завжди буде актуальною та надзвичайно важливою. Ці тексти мають надзвичайну силу створювати атмосферу турботи, тепла та безпеки.

Українська поезія 60-тих років багата на талановитих митців, чії твори надихали та піднімали дух нації. Серед них – Дмитро Павличко, Ліна Костенко, Василь Симоненко, Микола Вінграновський, Борис Олійник, на текстах яких ми зосередимо свою увагу. Саме колискові пісні цих авторів стануть безпосередньою темою нашого виховного заходу.

Мета виховного заходу

Метою виховного заходу є ознайомлення учасників із творчістю поетів-шістдесятників через призму їхніх колискових пісень. Це заняття має дати змогу посилити ті відчуття, емоції та переживання, які несе цей жанр української народної поетичної творчості, будучи джерелом добра, тепла, підтримки та визначаючи національну ідентичність кожного українця. Розглядаючи твори саме цих авторів, ми також намагатимемося зрозуміти їхнє місце як у контексті української літератури, так і у формуванні літературної карти України.

План виховного заходу

Частина 1: Ознайомлення з поетами-шістдесятниками

- 1.1. Вступне слово та пояснення мети заходу.
- 1.2. Коротке введення в історичний контекст 60-тих років XX століття та розповідь про роль поетів-шістдесятників у тодішньому суспільстві.
- 1.3. Огляд творчості Ліни Костенко. Слово про її внесок у поетичний

світ України. Аналіз твору «Колискова для доні».

Частина 2: Колискові пісні поетів-шістдесятників

2.1. Розповідь на тему «Колискова у творчості Миколи Вінграновського. Образ матері у поезії митця».

2.2. Діалог-розмова про твір Дмитра Павличка «Колискова», його символіку та поетичний стиль.

2.3. Рефлексія на тему: ««Лебеді материнства» Василя Симоненка: унікальний погляд на батьківство та рідну мову».

2.4. Диспут ««Колискова маленькому киянину» Бориса Олійника: міська ідентичність та національна свідомість».

Частина 3: Місце колискових пісень у сучасному світі

3.1. Бесіда про актуальність колискових пісень у сучасному суспільстві та їх вплив на дитячий розвиток та сімейну гармонію.

3.2. Спільне виконання колискових пісень учасниками заходу.

Висновки та підсумок виховного заходу.

Хід заходу

Частина 1. Ознайомлення з поетами-шістдесятниками

1.1. Вступне слово та пояснення мети заходу

Вступне слово вчителя.

Добрий день! Ласкаво просимо з хлібом й сіллю до нашої господи на теплу розмову, на мудре слово.

Усі батьки та матері мають єдину мрію – аби здоровими й щасливими були їхні діти. До того ж важливо, щоб вони водночас росли розумними, милосердними, людяними. Саме з дитинства батьки повинні прищепити дітям повагу до старших, цінності й бережливе ставлення до святинь своєї родини та народу. Материнське молоко та батьківський хліб є основою фізичного зростання немовляти. А становлення душі здійснюється за допомогою мудрого материнського й батьківського слова. Немовля ще не розмовляє, не розуміє мови. За допомогою материнської любові та народної мудрості вималювалося неабияке диво – колискова пісня.

Для кожного з нас слово «колискова» є теплим, рідним, магічним. Вимовляючи його, ми поринаємо в обійми дитинства з його найприємнішими спогадами. На різних мовах це поняття має подібне звучання: українською «колискова», «колисанка», англійською «lullaby», німецькою «Wiegelied», польською «kolysanku» [36, с. 498].

Оголошення теми, мети заходу.

Сьогодні ми прослухаємо разом із вами зразки літературних колискових славетних поетів-шістдесятників, поринемо у світ дитинства, згадаємо щирі родинні вечори, зігріємось теплом рідного слова. Запрошуємо на захід «У вечірніх обіймах колискових пісень».

1.2. Коротке введення в історичний контекст 60-тих років та розповідь про роль поетів-шістдесятників у тодішньому суспільстві

Кожна країна в процесі своєї розбудови стикається з різними перешкодами. Ми зараз живемо в час випробувань на силу та міцність, вірність та патріотизм. Скласти іспит на відвагу та мужність довелося нам, українцям! Згадаймо хвилиною мовчання всіх тих, хто загинув за вільне й мирне майбутнє нашої країни. Схилимо голови в пошані.

Звучить хвилина мовчання

Не тільки сьогодні, але й протягом усього історичного періоду українці борються за волю та незалежність Батьківщини.

Не так давно, в середині ХХ століття, українська культура переживала важкі часи. За правління СРСР вона зазнавала утисків та заборон. Зміни настали наприкінці 50-тих років ХХ століття, коли розпочався так званий період «відлиги»: засудили культ особи Сталіна, й розпочалася лібералізація усього суспільного життя. Відбуваються такі зміни: уповільнення процесу русифікації, зростання ролі української рушійної сили в соціумі, частково реабілітують жертв сталінських репресій.

У 1956 році в місті Києві згуртувалися найкращі митці, які пропагували національну мову і культуру, свободу мистецької творчості. Вони стали ініціаторами створення Клубу творчої молоді «Сучасник». У зв'язку з тим, що

розквіт мистецької генерації припав саме на 60-ті роки, то й назвали їх – шістдесятниками.

За ціль шістдесятники ставили демократизацію суспільно-політичного життя, розквіт та розбудову культури та мови української нації, вільне (без державних рамок) мистецьке творіння. Культурні діячі молодшої генерації проводили літературні читання в неформальній формі, театральні вистави, які до того заборонялися.

Досить швидко період «відлиги» закінчився та розпочалася епоха «застою». Митці зазнали нового тиску від влади, здійснювалася хвиля арештів. Деяким довелося піти на поступки з владою, когось змусили припинити друк, а дехто – загинув.

Творчість усіх шістдесятників – цікава та особлива. Але сьогодні згадаймо тих, хто сіяв зерно любові у колискових піснях.

1.3. Огляд творчості Ліни Костенко. Слово про її внесок у поетичний світ України. Аналіз твору «Колискова для доні»

Однією з найбільш відомих поеток періоду шістдесятництва є Ліна Василівна Костенко. Говорять, що талановита людина проявляється в усьому. Це виявляється і в геніальності поетеси. Вона – лауреатка Шевченківської премії, володарка Ордену Почесного Легіону і особистість, яка відмовилась від звання Героя України.

Духовний життєпис Ліни Костенко щільно переплітається з долею українських шістдесятників. Поетеса вражає своєю мужністю. Вона була єдиною, хто протестував проти нападу радянської армії на Чехословаччину, у Львові кидала букети підсудній українській інтелігенції, не беручи до уваги загрозу арешту. Її життєві погляди відображені у рядках поезії: *«Я трохи звір. Я не терплю неволі. / Я вирвуся, хоч лапу відгризу»*.

У творчому доробку письменниці є єдина колисанка, що має назву «Колискова для доні». Цей твір є ніжною, емоційною замальовкою, де поетеса висловлює любов до своєї доньки. Почувши цей текст, ви відчуєте трепет в душі, глибоку близькість між мамою та донечкою, бажання подарувати їй

краще майбутнє.

Текст колискової вміщує три строфи, де виражені певні думки та почуття авторки. Перша строфа наповнена материнськими клопотами, турботою й хвилюваннями. У другій строфі відображені роздуми матері, а в третій – її побажання для доні.

Розкрити глибину материнської любові та передати ніжність поезії зміг український естрадний співак і композитор Павло Дворський. Послухаємо «Колискову для доні» у його виконанні.

Перегляд відеоролика «Колискова для доні – Павло Дворський»

Частина 2: Колискові пісні поетів-шістдесятників

2.1. Діалог-розмова про твір Дмитра Павличка «Колискова», її символіку та поетичний стиль

Пісня «Два кольори» Дмитра Павличка вже декілька поколінь живе у пам'яті українського народу. Та це не єдиний твір, де автор відображає любов матері до своєї дитини. У творчості поета є жанр колискової пісні, який реалізувався у творі «Колискова».

Прослуховування аудіозапису «Лариса Остапенко. Колискова».

Розмова між двома учнями.

- Для чого автор у колисковій так багато уваги надає природі?
- Природа та ніч у «Колисковій» Д. Павличка відображають стан дитини, що спить. До прикладу, зоря символізує бажання матері освітлювати життєвий шлях свого немовляти. Автор створив свій ідіостиль письма, що виокремлює його творчість з-поміж інших поетів. Саме висока художня майстерність автора допомогли йому передати спокій та турботу матері.

2.2. Рефлексія на тему: ««Лебеді материнства» Василя Симоненка: унікальний погляд на батьківство та рідну мову»

Українці в своїй пам'яті міцно вкарбували ім'я ще одного класика вітчизняної літератури – Василя Симоненка. Незважаючи на недовгий життєвий шлях (неповних 28 років), його поезія відома не тільки в Україні, але й за кордоном. В. Симоненко уособлює ліричного героя в образі сина-патріота,

який любить свою землю, відчуває тісний взаємозв'язок з нею, здатний пожертвувати собою за щастя Батьківщини.

«Як грім народжується з тиші, так з глибини землі, з надр нашого народу вибрунькується нова поетична індивідуальність, виникає щира, тверда, упевнена мова В. Симоненка, що уміє, знає, що сказати читачам. Якщо молодий поет переживає радість першовідкриття світу ідей і художніх образів, то для нас – це першовідкриття таланту» [11, с. 5] – так О. Гончар пише про Василя Симоненка у статті «Витязь молоді української поезії».

Людина не може жити без Батьківщини, фатальною є її зрада. Саме ця істина є основою поезії «Лебеді материнства». Автор уславлює материнську любов, яка супроводжуватиме дитину впродовж життя. Адже матір, як і Батьківщина, є єдиною і неповторною для кожної особистості.

Прослуховування виконання поезії «Лебеді материнства» Василем Симоненком.

2.3. Розповідь на тему: «Колискова у творчості Миколи Вінграновського. Образ матері у поезії митця»

Серед творчої генерації шістдесятників одним із найяскравіших є постать Миколи Вінграновського. Він був пристрасним та експресивним ліриком, писав не тільки поезію, але й прозу, продовжував кінематографічні традиції Олександра Довженка.

Важкі випробування війни та повоєнна відбудова випали на дитинство письменника. Ці спогади відображені у багатьох його творах, зокрема – колискових піснях. Для нового покоління земляків, які не знають війни, письменник написав «Першу колискову». У ній автор відобразив палітру емоцій, асоціацій та почуттів, які торкаються спогадів про спів матері в дитинстві.

Центральним образом поезії є мати, яка з допомогою колискової турботливо доносить свою любов до немовляти. У поезії відображено бажання матері захистити свого «голуба» від усього злого і подарувати дитині щасливе майбутнє.

Декламація учнем/ученицею поезії «Перша колискова» Миколи Вінграновського.

2.4. Диспут на тему ««Колискова маленькому киянину» Бориса Олійника: міська ідентичність та національна свідомість»

Унікальною постаттю не лише української літератури, а й вітчизняної культури є Борис Ілліч Олійник. Його життєвим і мистецьким кредо було: «Писати як живеш, а жити як пишеш».

У творчій спадщині Б. Олійника – більше п'ятдесяти пісень у співавторстві з найвідомішими композиторами країни. Досі вони є взірцями пісенної класики. «Колискова маленькому киянину» передає глибокі почуття гордості за свій народ, виховує національний дух, наповнює серце кожного українця високими суспільними цінностями.

Прослуховування поезії «Колискова маленькому киянину» у виконанні Ніни Матвієнко.

Частина 3: Місце колискових пісень у сучасному світі

3.1. Обговорення на тему: «Актуальність колискових пісень у сучасному суспільстві та їх вплив на дитячий розвиток та формування сімейної гармонії»

У пам'яті кожного з нас голос матері – з дитинства, коли вона співає колискові пісні. Колисанки пишуть, додаючи туди ноти щирої любові, гармонійної ніжності. Мелодія колискових пісень має магічні властивості.

3.2. Спільне виконання колискових пісень учасниками заходу

Висновки та підсумок виховного заходу

Наше методичне розроблення спрямоване на поглиблене вивчення колискових пісень поетів-шістдесятників та з'ясування внеску митців цієї доби у культурний і літературний розвиток України. Вивчення творчості цих видатних особистостей допоможе учасникам виховного заходу краще порозумітися в поетичному стилі митців, символіці та ідеях їхніх творів. Подальше використання отриманого досвіду може бути корисним як для особистого розвитку, так і для роботи з дітьми та молоддю, що сприятиме патріотичному вихованню підрастаючого покоління.

Висновки до IV розділу

Отже, виховний захід на тему «У вечірніх обіймах колискових пісень» (на матеріалі авторських творів поетів-шістдесятників) підкреслює важливість та актуальність цієї теми у сучасному суспільстві. Вивчення творчості видатних поетів періоду початку та середини 1960-тих років XX століття допомагає нам не лише краще зрозуміти їхню ідейну спрямованість, але й відчутти важливість ролі, яку письменники відіграли у формуванні національної культури України.

До аналізу ми залучили колискові пісні Дмитра Павличка, Ліни Костенко, Василя Симоненка, Миколи Вінграновського та Бориса Олійника – поетів, які володіють неповторним поетичним стилем. Ці твори несуть у собі глибоку символіку та багатий образний світ. Кожна колискова пісня має своє унікальне послання та спонукає нас замислитися над значенням материнства, батьківства, національної приналежності та вічних людських цінностей.

Важливо також враховувати вплив цих творів на сучасне суспільство. Колискові пісні, які пройшли через час та зберегли свою глибину, все ще здатні створювати атмосферу спокою, розслаблення та затишку. Вони можуть бути потужним інструментом для сприяння дитячому розвитку, формуванню позитивних емоцій та зміцненню зв'язку між батьками та дітьми.

Спільне виконання колискових пісень на виховному заході може стати окремим акцентом, де учасники матимуть змогу не лише слухати, але й відчувати магію мелодій та слів. Це також стане нагадуванням про те, як важливо зберігати традиції та цінності кожного покоління.

Отже, методичне розроблення надає змогу поглиблено вивчити важливий аспект української поетичної спадщини – колискові пісні поетів-шістдесятників. Засвоєння їхніх творів допоможе збагатити знання, що стосуються культурної спадщини, а також підкреслити важливість турботи про дитячу та сімейну гармонію.

ВИСНОВКИ

Досліджуючи жанр колискової пісні в творчості поетів-шістдесятників, ми виявили важливі аспекти, що відображають його глибоке сприйняття через призму важливого значення у національній культурній спадщині. Ця робота проливає світло на роль і місце колискової пісні у контексті традиційної культури, її вплив на поетику літературних колисенок, а також специфіку прояву цього жанру в творчості шістдесятників.

Вивчення жанру української літературної колискової пісні засвідчує багату художню спадщину нашого народу, глибоку жанрову, змістову та ідейно-образну специфіку цих текстів у творчості поетів-шістдесятників. Крім того, ми досліджували вплив історичних та культурних подій на цей жанр; окремо знайомилися з біографічними матеріалами про походження літературних колискових; способами висловлення поетами своїх емоцій і настроїв під час написання творів.

Пишучи магістерську роботу, ми дійшли до наступних висновків:

Українські авторські колисанки – суттєва й визначна риса нашої літератури – є повноцінним компонентом жанрової системи української поезії. Аналіз літературних колискових пісень є не лише сучасним науковим актуальним дослідженням, але й, безперечно, показує, що цей поетичний жанр відіграє неймовірно важливу роль у становленні та вихованні морально-стійкої особистості. Авторські колискові пісні, написані письменниками протягом багатьох років нашої історії, залишаються вартісними, не втрачаючи глибини змісту та форми. Їх відмінними рисами є виняткова людяність, багатство інтелекту та здатність відобразити найтонші нотки людської душі. Окрім унікальної художньої сили та візуального ефекту, автобіографічний аспект цих творів також підживлює цікавість до подальшого їх вивчення.

Українська література наділена винятковим явищем – літературною колисковою піснею, яка не пов'язана з фольклорним походженням жанру, а тільки має з ним генетичну схожість. Авторську колискову в поетичній

творчості сприймають як твір одного письменника.

Українські літературні колискові пісні здебільшого засвідчують духовне та моральне зростання суспільства, його культуру, мрії, емоції та почуття, які переживали різні покоління людей до нас. Кожна фаза історії нашої нації має свою власну ідентичність, позначену досягненнями в різноманітних сферах та емоційними й психологічними проявами стану як окремих людей, так і суспільства. На відміну від інших жанрів літератури, колискові пісні призначені повертати їх творців і слухачів до особливих переживань, особистих історій приватного походження. Літературні колискові пісні, залучені нами до аналізу, стали невід'ємною частиною культурного процесу 1960-тих років XX століття.

Один із ключових висновків полягає в тому, що колискова пісня стала феноменом національної культури, що проникає у вікові шари та проявляє себе у творчості різних поколінь. Важливим аспектом є її функціональна характеристика, виражена у впливі на емоційний стан дитини, сприянні її відпочинку та заспокоєнню.

Існує дві причини розвитку жанру літературної колискової: внутрішні, пов'язані з творчою діяльністю письменників, і зовнішні, пов'язані з культурними традиціями народу. Неповторність авторської колисанки передає передусім її поетика. У цих піснях зазвичай використовуються такі художні засоби, як епітети, порівняння та метафори. Виникнення літературного канону стало причиною появи нових художніх образів, що змінило тематику колисанок, функціональні лінії та сюжетні моделі. Однак, окрім того, світогляд поетів розвивався через різні художньо-стильові течії, які впливали на їх власне бачення світу.

Аналізуючи жанрово-тематичну специфіку колисанок, ми встановили, що саме ці твори сповнені особливої ніжності, турботи та тепла. Водночас цей жанр може мати різні відтінки – від задумливої до гумористичної колискової. Це дозволяє літературним колисковим передавати різні відчуття та почуття, а також відображати соціокультурні аспекти тогочасного суспільства.

У розділі, присвяченому аналізу колискових пісень у творчості

шістдесятників, розглянули літературні шедеври Дмитра Павличка, Ліни Костенко, Василя Симоненка, Миколи Вінграновського та Бориса Олійника. З'ясували, що образ дитини у творах письменників виступає як символ першооснови духовного буття людини, прагнення до гармонії та невинності.

Важливим є місце колискових поетів-шістдесятників у контексті української літератури. Це стало предметом окремого розділу дослідження. Ми встановили, що їхні твори мали значний вплив на формування літературної спадщини України, сприяючи збереженню та розповсюдженню національних цінностей та ідентичності.

У авторській колисковій визначальними є власне ставлення митця до свого тексту та спосіб написання твору. Автор має право модифікувати жанрову систему, створювати власні канони та залучати різноманітні інноваційні художні прийоми до традиційної образної системи у власному творі. Літературні колискові дають змогу читачеві відчитати автобіографічні моменти з життя автора, спостерігати за його літературними творами, брати участь у інтерпретації текстового змісту.

Літературознавці, що досліджують колискову, вважають творчість поетів, які послуговувалися при написанні цим жанром, важливою складовою літературного процесу. Митці змогли висловити власні емоції та внутрішні стани за допомогою колискової, що також дозволило їм синкретично (із поєднанням музики та слова) реагувати на власні почуття.

У методичному розділі пропонуємо сценарій виховного заходу на тему “У вечірніх обіймах колискових пісень”. Цей захід базується на авторських піснях поетів-шістдесятників та спрямований на те, аби встановити емоційний зв'язок між дорослими та дітьми, сприяючи розвитку емоційної сфери та поглибленню сприйняття національної культурної спадщини.

Отже, дослідження жанру колискової пісні у творчості шістдесятників підкреслює його важливість для української культури та літератури. Колісанка не тільки розкриває емоційні аспекти стосунків між дорослими та дітьми, але й впливає на формування національної ідентичності та цінностей через

літературний образ дитини та його символіку.

Перспективи розвитку теми. До вивчення колискових пісень можуть звертатися психологи та психотерапевти у своїй діяльності. Зважаючи на ефективність сучасної компаративістики, доцільно провести аналіз українських літературних колискових пісень у поєднанні з подібними жанрами в різних слов'янських та європейських регіонах.

Важливо дослідити метричну та ритмічну структуру літературних колисанок. Фахівці з музичної культури можуть вивчати ці пісні, оскільки вони мають безпосередній стосунок до їхнього фаху. Введення колискових пісень до шкільних уроків чи позакласних заходів у сучасній українській школі може посилити виховний та світоглядний потенціал виховання учнів. Ці твори водночас приносять читачам естетичну насолоду. Такий тип спілкування з художнім текстом має велике значення в сучасному глобалізованому світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білецький П. О. Українське мистецтво другої половини XVII – XVIII століття. Київ : Мистецтво, 1981. 159 с.
2. Бабич Н. Д. Мовний дивосвіт української колискової. *Буковинський журнал*. 1993. Вип. 1. С. 167–175.
3. Бабич Н. Д. Колискова твоєї духовності / *І слова свого доточу. Роздуми з нагоди...* Чернівці. 2004. Вип. 1. С. 182–187.
4. Бажан О. Г. Роль національно-культурних осередків шістдесятників у збереженні історичної та культурної спадщини українського народу в 60-х роках XX ст. *Краєзнавство*. 1999. Вип. 1. С. 139–142.
5. Белічко Ю. В. Українське радянське мистецтво періоду громадянської війни. Київ : Мистецтво, 1980. 183 с.
6. Близнець В. С. Мовчун. *В кн.. : “Древляни. З батькових оповідок”*. Київ : Центр навчальної літератури, 2020. С. 192–280.
7. Брюховецький В. С. Ліна Костенко : нарис творчості. Київ : Дніпро, 1990. 262 с.
8. Векуа О. В. Фольклор як джерело жанрів, ідей та образів у творчості українського поета-шістдесятника Миколи Вінграновського. *Україністика : минуле, теперішнє, майбутнє. Мова. Література. Культура : колективна монографія*. 2015. С. 53–59.
9. Витрикуш Г. Історичне минуле України у творчості Л. Костенко та В. Симоненка. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2009. Вип. 12. С. 29–34.
10. Вінграновський М. С. Вибрані твори : у 3 т. Т. 1. Поезії. Тернопіль : Богдан, 2004. 400 с.
11. Гончар О. Т. Витязь молоді української поезії. *В кн. : Лебеді материнства*. Дніпропетровськ : Промінь, 1989. С. 5–9.
12. Гурбанська А. І. Віктор Близнець – повістяр. *Слово і Час*. 1999. Вип. 2. С. 52–56.
13. Гуцало Є. П. Ментальність орди. Київ : ВД «Києво-Могилянська

академія», 2007. 206 с.

14. Дей О. І. Сторінки з історії української фольклористики. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 278 с.

15. Дзюба І. М. Чарівник слова. *Маршал Вінграновський. Книга про поета (спогади, есеї, листи, інтерв'ю)* / передм., упорядк. П. Вольвача. Київ : Ярославів Вал, 2011. С. 15–22.

16. Дзюба І. М. Є поети для епох. Київ : Либідь, 2011. 208 с.

17. Дмитро Павличко. Твори : у 10 т. / уклад. Д. Пилипчук. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2010. Т. 1. : Поезія, 1950–1988. 512 с.

18. Довженко Г. В. Українські народні колискові пісні та забавлянки. *Дитячий фольклор. Колискові пісні та забавлянки*. К. : Наук. думка, 1984. С. 11–44.

19. Довженко Г. В. Український дитячий фольклор : Віршовані жанри К. : Наукова думка, 1981. 272 с.

20. Друзюк А. Колискові пісні східної Волині (за матеріалами експедиційних записів). *Студії мистецтвознавчі*. 2013. Вип. 3–4. С. 91–101.

21. Єрмоленко С. Я. Мова і українознавчий світогляд : Монографія. К. : НДІУ, 2007. 444 с.

22. Зарецький О. В. Українські шістдесятники і хрущовська відлига в етнокультурному просторі СРСР. *Сучасність*. 1995. Вип. 4. С. 51–59.

23. Захожа К. Традиція та культура у колискових піснях Іспанії. *Актуальні проблеми психології*. 2012. Вип. 4 (8). С. 71–81.

24. Ільницький М. М. Дмитро Павличко : нарис творчості. Київ : Дніпро, 1985. 189 с.

25. Касьянов Г. В. Незгодні. Українська інтелігенція в русі опору 1960 – 80-тих років. Київ : Либідь. 1995. 224 с.

26. Качак Т. Б. Українська література для дітей та юнацтва : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2016. 352 с.

27. Клочек Г. Д. Нескорена. Штрихи до життєвої і творчої біографії Ліни Костенко. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях,*

ліццях та колегіумах. 2000. Вип. 2. С. 19–31.

28. Колискові пісні : Збірка пісень для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку / Упор. Паронова В. І., Шевченко Н. М. Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2010. 96 с.

29. Корогодський Р. М. Шістдесятники поза пафосом. *Українська мова і література*. 2003. Вип. 39–40. С. 3–5.

30. Костенко Л. В. Вибране / за ред. М. Н. Москаленко. Київ : Дніпро, 2008. 559 с.

31. Коцюбинська М. Х. Епістолярна панорама шістдесятих. *Київська старовина*. 2000. Вип. 2. С. 71–83.

32. Куца Л. П. Те, чого діти “досі не мали” (настроєва палітра поезії М. Вінграновського для дітей). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Літературознавство*. 2017. Вип. 46. С. 175–186.

33. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська народна словесність : навч. посібник. Львів : Літопис, 2000. 614 с.

34. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість : підручник. Вид. 3-тє, стереотипне. Київ : Знання-Прес, 2005. 591 с.

35. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / за ред. А. В. Волкова. Чернівці : Золоті литаври, 2001. 636 с.

36. Літературна енциклопедія : У 2-х томах. Т. 1 / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 608 с.

37. Літературознавчий словник-довідник. Вид. 2-е, випр., доповн. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 751 с.

38. Максимович М. О. Українські пісні, видані М. О. Максимовичем : підгот. вид. і розвідка П. М. Попова. Київ : Вид-во АН УРСР, 1962. 342 с.

39. Марчун О. В. Питання комплексного аналізу українських колисанок. *Народна творчість та етнографія*. 2005. Вип. 2. С. 97–108.

40. Марчун О. В. Поетика української народної колискової пісні : мотиви, функції, образи : дис. канд. філолог. наук : 10.01.07 / Київ. нац. ун-т. ім. Т. Шевченка. Київ, 2005. 167 с.
41. Медвідь В. Г. Шістдесятництво: міф і реальність. Кривий Ріг : Кур'єр Кривбасу, 1997. Вип. 79/80. С.131–140.
42. Мельник В. І., Яченко Н. С. Семантичні особливості французьких та українських колискових пісень. *Сучасні стратегії університетської освіти : якісний вимір* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 28–29 бер. 2012 р. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2012. С. 405–409.
43. Наєнко М. К. Історія українського літературознавства : підручник. Вид. 2-ге, зі змінами й доповненнями. Київ : Академія, 2003. С. 272–324.
44. Нерод В. В. Художні образи в авторських колискових піснях. *Актуальні питання філології та методології : збірник наукових праць*. Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2017. С. 83–86.
45. Олійник Б. І. Сива ластівка : поезії про матір. Вид. 3-тє, доповнене. Київ : Веселка, 1995. 127 с.
46. Павличко Д. В. Твори : в 3-х т. Т. 1. Поезія / за ред. О. С. Зелик. Київ : Дніпро, 1989. 500 с.
47. Пахльовська О. Українські шістдесятники : філософія бунту. *Сучасність*. 2000. Вип. 4. С. 65–74.
48. Ріжко Р. Л. Когнітивне наповнення фольклоризмів у поетичній картині світу кінця ХХ – початку ХХІ століття. *ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2011. Вип. 58. С. 186–192.
49. Руснак І. Є. Український фольклор : Навчальний посібник / І. Руснак. Київ : Академія, 2010. 300 с.
50. Руснак І. Є. Український фольклор : навч. посіб. Вид. 2-ге, стереотипне. Київ: ВЦ «Академія», 2012. С. 227–233.
51. Сверстюк Є. О. Українська література і християнська традиція. *Сучасність*. 1992. Вип. 12. С. 137–145.

52. Сверстюк Є. О. *Шістдесятники і Захід* // Сверстюк Є. О. Блудні сини України. Київ : Апріорі. 2015. С. 49–67.
53. Семенова М. О. Ой ти, котику-рябку (колискові та забавлянки як творчість матері). *Берегиня*. 1998. № 3–4. С. 53–56.
54. Сивачук Н. П. Український дитячий фольклор : підручник. Київ : Деміур, 2003. С. 4–11.
55. Симоненко В. А. Вибрані твори : упор. А. Ткаченко, Д. Ткаченко. Вид. 3-є, виправлене. Київ : Смолоскип, 2015. 852 с.
56. Слабошпицький М. Ф. Душа і пам'яті : до 70-річчя від дня народж. Віктора Близнеця. *Дивослово*. 2003. Вип. 4. С. 67–69.
57. Сліпушко О. М. Код поезії Дмитра Павличка : про творчість поета. *Літературна Україна*. 2009. Вип. 32. С. 1–7.
58. Смолінська О. Є. Лінгводидактичні основи національномовного виховання особистості засобами українського фольклору : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02. Київ : нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 1999. 21 с.
59. Смоляк О. С. Український дитячий музичний фольклор : підручник-хрестоматія для викладачів та учнів. Вип. 1. Тернопіль : ЛІЛЕЯ, 1998. 78 с.
60. Стецик М. С. Ментально-аксіологічна універсальність образу матері в мовотворчості поетів-шістдесятників. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2023. Вип. 8. С. 116–123.
61. Тарнашинська Л. Б. Українське шістдесятництво : профілі на тлі покоління (історико-літературний та поетикальний аспекти) : монографія. Київ : Смолоскип, 2010. 632 с.
62. Тютюнник Г. М. Твори. Київ : ЦК ЛКСМУ «Молодь», 2010. 579 с.
63. Улицька Г. А. Поезія М. Вінграновського в контексті музичної та образотворчої освіти школярів. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. 2008. Вип. 47. С. 138–140.
64. Фольклор (усна народна творчість) : хрестоматія / укл. О. Вовк,

І. Розлуцький. Дрогобич : ДДПУ ім. І. Франка, 2023. 306 с.

65. Хомік О. Є. Оберегові образи в українських колискових піснях. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. 2009. Вип. 56. С. 155–160.

66. Чайка С. Жанрове розмаїття української дитячої народно-пісенної музичної творчості. *Педагогічна освіта : теорія і практика*. 2019. Вип. 27. С. 262–268.

67. Щербак І. М. Діти в традиційних обрядах українців. *Народна творчість та етнографія*. 2003. Вип. 3. С. 71–77.

68. Береза І. Ю. Єдність тілесного і духовного у творах для дітей М. Вінграновського. Веб-сайт. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/philology/2008/101-88-1.pdf> (дата звернення: 23.05.2023).

69. Семенчук В. В. Колискова пісня як фольклорний жанр в практиці родинного виховання. Репозитарій Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: веб-сайт. URL: <https://tinyurl.com/ynmnk8v2> (дата звернення: 19.10.2023).

70. Семчишин Д. В. Народнопісенні розміри у поезії Миколи Вінграновського. Веб-сайт. URL: <http://litstudies.chdu.edu.ua/article/view/118912> (дата звернення: 05.02.2023).

71. Трач І. Р. Метафоричні епітети в поезіях В. Симоненка (за збіркою «Лебеді материнства»). Веб-сайт. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6129/2/Trach.pdf> (дата звернення: 06.08.2023).

72. Українська народна колискова «Ой повішу колисочку». *Пісенник* : веб-сайт. URL: <https://pisennyk.com.ua/mariya-burmaka/oy-povishu-kolisochku> (дата звернення: 19.10.2023).